

Liv i mangfoldig fellesskap

Om å fornye diakonien i europeiske lokalsamfunn

THE
LUTHERAN
WORLD
FEDERATION

A Communion
of Churches

Innhold

TAKK	1
FORORD	2
INNLEDNING	3
Den europeiske konteksten.....	3
På søken etter liv i mangfoldig fellesskap (conviviality) ...	3
Om å fornye diakonien i europeiske lokalsamfunn – prosessen	4
Rapportens oppbygning	4
DEL EN – DEN EUROPEISKE KONTEKSTEN	5
1. Fire kontekstuelle utfordringer	5
2. Fire utfordringer for kirken	9
DEL TO – TEMA FOR REFLEKSJON OG HANDLING	15
1. Kallet.....	15
2. Conviviality - et liv i mangfoldig fellesskap.....	18
3. Rettferdighet	20
4. Verdighet.....	22
DEL TRE – Å FORME OG FORNYE DIAKONI I LOKALSAMFUNN	27
1. Å begynne lokalt.....	27
2. Myndiggjørende støtte.....	37
3. De neste stegene i prosessen	39
4. Konklusjon og spørsmål.....	41
KILDER	44
VEDLEGG 1 – PARTNERNE OG PROSESSEN	45
Den europeiske Solidaritetsgruppa	45
Forholdet til Det lutherske verdensforbunds strategi.....	45
Samarbeidet med Interdiac.....	45
VEDLEGG 2 – MEDLEMMER AV DEN EUROPEISKE SOLIDARITETSGRUPPA	47
VEDLEGG 3 – KONTAKTDETALJER	48
LVFs europeiske Solidaritetsgruppe.....	48
Det lutherske verdensforbund (LVF)	48
interdiac	48

Redigert av: Tony Addy, interdiac, på vegne av

Det lutherske verdensforbund

Først utgitt av Det lutherske verdensforbund

– et fellesskap av kirker

Avdeling for misjon og utvikling

Route de Ferney 150

P. O. Box 2100

CH-1211 Geneva 2

© The Lutheran World Federation

info@lutheranworld.org

Utgitt på norsk av:

Den norske kirke og Kirkens Bymisjon

Oversatt til norsk av Kristine Hofseth Hovland

Takk

Ferdigstillingen av denne rapporten er kun ett ledd i den overordnede prosessen "Seeking Conviviality" [oversatt på norsk til "Liv i mangfoldig fellesskap" – overs. anm.] for å forme og fornye diakonien i europeiske lokalsamfunn. 28 deltakere hvorav flesteparten er aktive i diakoni på lokalt plan, har delt et rikt mangfold av ideer og erfaring med kontekst og diakonal praksis. Vi er takknemlige for bidragene fra alle medlemmene av Solidaritetsgruppa gjennom hele prosessen og retter en stor takk til dem.

To seminarer ble holdt i løpet av prosessen og vi takker våre finske kolleger fra Diaks senter i Järvenpää og fra Seurakuntaopisto og kirkens etterutdanningscenter som var vertskap for gruppa i desember 2011. For det andre møtet i januar 2013 var vertskapet biskop Uhland Spahlinger og hans stab på senteret til den evangelisk-lutherske kirke i Ukraina, i Odessa. De ble hjulpet av andre lokale kolleger. Vi takker dem for raus gjestfrihet og for alt de la til rette for i Ukraina.

I mai 2012 ledet noen av Solidaritetsgruppas medlemmer en diakonidag på Det lutherske verdensforbund (LVF)s europeiske kirkelederforum som ble holdt i Ostrava i Den tsjekkiske republikken. Vi er takknemlige for tilbakemeldingene og bidragene til tankeprosessen fra deltakere på dette møtet, og vi ser fram til videre samarbeid.

© LVF/Juho Kuva

Hele prosessen ble organisert i samarbeid med *International Academy for Diaconia and Social Action, Central and Eastern Europe* (Interdiac). Vi er takknemlige for bidragene fra Interdiacs stab til hele prosessen. Vi vil særlig takke Janke Adameová, Interdiacs direktør, for å ha oppmuntret til den deltakende metoden som vi har brukt gjennom hele prosessen.

Denne rapporten er satt sammen og skrevet av Tony Addy, undervisningskoordinator ved Interdiac, med aktive bidrag fra Solidaritetsgruppas medlemmer i form av tekst, historier og bilder. Vi er takknemlige for Tony Addys bidrag til rapporten og hele utviklingsprosessen. Et av Solidaritetsgruppas medlemmer, Szilárd Szabó,

tok oppgaven som fotoredaktør til rapporten, og vi takker for et oppdrag gjennomført med entusiasme.

LVFs ansatte på kommunikasjonsavdelingen har bidratt gjennom oppsett av nettsiden og layout for den engelske utgivelsen. Andre LVF stab har også gitt viktige bidrag til prosessen. Vi er takknemlige for det gode samarbeidet i ledergruppa, med Eva Sibylle Vogel-Mfato fra LVF og Janka Adameová og Tony Addy fra Interdiac.

*Det lutherske verdensforbund,
Avdeling for misjon og utvikling*

Forord

Siden 2011 har europeiske medlemskirker i Det lutherske verdensforbund (LVF) vært engasjert i en kritisk refleksjonsprosess rundt diakoni i lokalsamfunn og politisk påvirkningsarbeid i Europa. En ressursgruppe med diakonale medarbeidere fra alle tre av LVFs europeiske regioner har arbeidet sammen under overskriften “Seeking Conviviality” – “Liv i mangfoldig fellesskap: Om å fornye diakonien i europeiske lokalsamfunn”. Prosessen har vært koordinert av LVFs Avdeling for misjon og utvikling og deres Europa-desk.

Konklusjonene og innsikten fra denne prosessen er sammenfattet i denne rapporten. *Liv i mangfoldig fellesskap* er en praktisk veileder som deler diakonal erfaring og praksis fra ulike europeiske kontekster, og er særlig opptatt av hvordan inkluderende fellesskap på forskjellige nivåer kan bygges.

Rapportens mål er å øke bevisstheten til kirker i ulike kontekster på spørsmålsstillinger knyttet til diakoni i lokalsamfunn og politisk påvirkningsarbeid, og gjøre dem bedre i stand til å gå inn i disse spørsmålsstillingene. Rapporten skal være en ressurs for læring på ulike arenaer for diakonalt arbeid i Europa, inkludert forståelsen og praksisen av det å være en diakonal kirke, og det å utvikle strategier for meningsfull endring i livene til sårbare mennesker og grupper.

I *Liv i mangfoldig fellesskap* finnes praktiske strategier og verktøy som støtter opp om et helhetlig syn på diakoni. Med europeiske erfaringer som bakteppe, løftes *conviviality* – liv i mangfoldig fellesskap – fram som nøkkelbegrep. Det innebærer lokalsamfunn bygget på gjensidige relasjoner, gjensidig respekt for forskjeller, og at de sterke sidene hos mennesker og grupper kan bli til glede for det større fellesskapet.

Rapportene presenterer en rekke ulike virkeligheter og kontekster, og gode eksempler fra disse som gjenspeiler LVFs

© LVF/H. Putsman Penet

tanke om gjensidig engasjement i helhetlig misjon. I lys av endringer og økende ulikhet i europeiske samfunn, holder rapporten fram en visjon om diakoni i europeiske lokalsamfunn som skaper rom for å bygge tillit og leve sammen i mangfoldige lokalsamfunn, med engasjement for solidaritet og rettferdighet.

Den bekrefter også hver kirkes særtrekk, som reflekteres i hvordan de forstår og gir uttrykk for luthersk identitet i sitt kall til diakoni. Den løfter fram deltakende metoder som en effektiv måte å engasjere mennesker i diakoni og politisk påvirkningsarbeid. Rapporten oppmuntrer til en dypere forståelse av vår samtids sosiale utfordringer slik de oppleves i Europa, og understreker verdien i gjensidig læring og forpliktelse til hverandre.

Liv i mangfoldig fellesskap utfordrer til en radikal nytenkning av diakoni. Den gir stemme til mennesker som tvinges til å leve i samfunnets randsoner. Disse menneskene blir til ledende aktører i prosessen med å analysere deres situasjon og finne langsiktige løsninger. Den stiller spørsmål ved “giver og mottaker” bildet, både som en måte å tjene dem som trenger det på, og som en måte å dele ressurser mellom

kirkene. Visjonen om diakoni utvikles derfor i lys av en kontekst og søker å myndiggjøre mennesker til å ta ansvar for deres eget lokalsamfunns endringsprosess, og å leve og skape nye livshistorier som aktive deltakere i et fellesskap.

Denne rapporten bekrefter kirkens kall til diakoni: fra Gud og fra vår neste. Den inviterer kirkene til å tenke om igjen om sine diakonale metoder på en slik måte at de utfordrer strukturell ulikhet og urettferdighet. Den oppmuntrer oss til å arbeide for langsiktig endring mens vi holder fast på viktigheten av å svare på prekære, grunnleggende behov hos mennesker og lokalsamfunn. Diakoni må være forankret på grasrota, der hvor effekten av sosiale, politiske og religiøse saker kjennes best og forstås best.

Med 500-årsjubileet for den lutherske reformasjonen i sikte, og for tiden som følger jubileet, anbefales denne rapporten, med et håp om at den kan inspirere lesere til å ta i bruk metodene som identifiseres her, hver i sin kontekst.

Dr. Musa Panti Filibus
Direktør, LVFs Avdeling for misjon og utvikling

Innledning

Den europeiske konteksten

I løpet av de siste tjue årene har landene i Sentral- og Øst-Europa, og etter hvert også andre deler av Europa, opplevd drastiske politiske og økonomiske forandringer som har rammet mange familiers økonomiske bæreevne. Etterdønningene etter sammenbruddet av den sentralstyrte planøkonomien i Øst-Europa for tjue år siden merkes fortsatt og må fortsatt tas med i beregningen. Særlig viktig er prosessen med å bygge opp et uavhengig sivilsamfunn og fungerende demokrati. Kirker og lokalsamfunn har også måttet forholde seg til uvanlig tøffe følger av økonomisk omstrukturering som en konsekvens av konkurransebasert globalisering. I denne regionen slår strukturelle politiske og økonomiske endringer hardt inn, med alvorlige følger for hverdagsliv og kultur. I tillegg er det få land som har en omforent konsensus om behovet for offentlig støttet helse og velferd. Behovet for en fungerende sosial kontrakt er en stor utfordring også for kirkene og diakonien.

På toppen av dette har finanskrisen, med opphav i det globale nord, fått enorme følger for livsmulighetene til vanlige mennesker i hele Europa, og særlig for allerede marginaliserte mennesker og grupper. Mange forventninger som tidligere har vært tatt for gitt, om arbeid og sosiale goder, utfordres nå, og nye politiske ordninger settes raskt i verk. Alt dette endrer landskapet som kirkene driver diakoni i.

Samtidig har vi sett en prosess med økende sekularisering og synkende medlemstall i kirkene, særlig i de store

tradisjonelle kirkene (med noen unntak). På den andre siden finnes nye kirker som vokser, og et større mangfold av religioner og åndelige tradisjoner, særlig i migrantgrupper. Religion sees nå på som en viktig faktor i fellesskap og samfunn – og i politikk og økonomi. Med det økende mangfoldet blant Europas innbyggere følger nye utfordringer i lokale nabolag som opplever store omkalfatringer i befolkningen. Dette gjelder også for storsamfunnet. For kirkene betyr disse utviklingstrekkene at en rekke eksistensielle, åndelige og teologiske spørsmål må stilles når de skal leve ut troen og engasjere seg i tjeneste midt i disse kontekstene

Derfor behøves det, kort sagt, en gjennomgang av diakonale modeller i forskjellige europeiske kontekster. Diakoni i Europa er et bredt tema og

inkluderer etablerte, institusjonelle helse- og sosialtjenester med mange tusen ansatte og små, lokalt baserte initiativ som drives på frivillig basis. Hele kirken har et kall til diakoni, og diakoniens røtter er på lokalplanet. Sosiale utfordringer kjennes ofte best lokalt. Fra denne erkjennelsen kom beslutningen om å knytte en prosess med nytenkning av diakoni i Europa til fellesskap, menighet og lokal diakoni (se vedlegg 1).

På søken etter liv i mangfoldig fellesskap (*conviviality*)

Etter hvert som deltakerne i denne prosessen delte av sine erfaringer, ble det klart at ett av de viktigste spørsmålene er: "Hvordan kan vi leve sammen i lokalsamfunnet?" Disse

spørsmålene dukker opp i alle kontekster, tross historiske forskjeller mellom europeiske land. Vi lette etter en måte å uttrykke dette på, med en bevissthet om at vi ville støtte folks kreativitet i møte med egen situasjon. Den store, gjennomgripende tanken gruppen valgte, var det engelske begrepet "conviviality" [oversatt til norsk som *liv i mangfoldig fellesskap*, oversetters anm.]. Dette ble den programmatisk og begrepsmessige nøkkelvisjonen. Vi gir derfor en kort innledning her om vår forståelse av dette begrepet. Det betyr, kort forklart, "kunsten og erfaringen med å leve sammen". Det kommer fra det spanske ordet "convivencia" og omfatter det å leve sammen i solidaritet, med delte ressurser og i en felles kamp for menneskeverd og bærekraftige lokalsamfunn. Det har klangbunn i gamle tradisjoner der nabolag sammen opprettholder et felles liv, og i tradisjonene til migrantfellesskap som nærer opp om liv i nye omstendigheter som noen ganger ikke er så åpne som en skulle håpe og tro. Det er viktig å understreke at gruppen så sammenhenger mellom arbeidet i lokalsamfunnet og innsatsen på mer strukturelt plan, for gode arbeids- og levevilkår. Denne sammenhengen er nødvendig for å komme i berøring med spørsmål om rettferdighet og det felles gode. Men innfallsvinkelen er den levde erfaringen på lokalplan.

"Liv i mangfoldig fellesskap: Om å fornye diakonien i europeiske lokalsamfunn" handler om en visjon hvor livet i fellesskap bekreftes, på tross av tendenser til økt individualisering og fragmentering. Søken etter liv i mangfoldig fellesskap leder oss direkte til diakonal praksis og handlinger, og til engasjementet for rettferdighet og verdighet som er gjenspeilet i dette dokumentet.

Mennesker som er involverte i diakoni, er med på å skape mangfoldige fellesskap. Med utgangspunkt i eget liv og motivasjon, og gjennom sine profesjonelle, åndelige og teologiske ressurser,

er de aktivt engasjert med de mest marginaliserte menneskene forskjellige steder i regionen. Mange ganger har de et gjensidig forhold hvor de "gir og får". Overraskende ofte får de ny innsikt i gave fra dem som de arbeider for og med. Uansett behøver både lønnede og frivillige diakoniarbeidere å motta og finne ny motivasjonsstyrke til og innsikt i egen tjeneste.

Den europeiske Solidaritetsgruppa (se vedlegg 2) forstår diakoni som "evangelium i handling" og som et kjennetegn ved og en oppgave for hele kirken. Det er ikke bare for spesialistene eller en gruppe med frivillige. Gruppen har hentet inspirasjon fra perspektivet på vår neste som skapt i Guds bilde og som Kristi søster eller bror, og derfor som like og likeverdige. Teologisk kan vi også si at bildet av en kristen som engasjerer seg i diakonalt arbeid, er et bilde av en person som ikke er perfekt som hjelper en annen person som ikke er perfekt finne veien i retning av et meningsfylt liv. Gjennom et slikt perspektiv unngår vi paternalisering og utestengende holdninger som kan sette kirken og evangeliet i et dårlig lys.

Om å fornye diakonien i europeiske lokalsamfunn – prosessen

"Liv i mangfoldig fellesskap: Om å fornye diakonien i europeiske lokalsamfunn" er en prosess som har brakt sammen en "solidaritetsgruppe" med 28 deltakere fra forskjellige deler av Europa. De fleste av deltakerne er aktive i lokal diakoni. Prosessen ledes, i samarbeid, av Det lutherske verdensforbund (LVF) og Interdiac (the International Academy for Diaconia and Social Action), avdeling Sentral- og Øst-Europa. Europasekretær i LVF, Eva Sibylle Vogel-Mfato, har samarbeidet med Janka Adameová, Interdiacs daglige leder, og Tony Addy, leder av utdanningsavdelingen. Prosessen har

hatt som ledesnor deltakernes personlige erfaring, motivasjon og engasjement, og deres håp for fremtiden. Gruppen har hatt to samlinger ansikt til ansikt for å utvikle ideene som finnes i denne rapporten. Solidaritetsgruppa tar med seg hjem oppgaven med å la denne prosessen få ringvirkninger i diskusjoner og handling i deres respektive kontekster. Gjennom nasjonalt arbeid og i samarbeid med europeiske kirkeledere i LVF vil denne prosessen prege utviklingen av diakonien og være et varig bidrag til reformasjonsjubileet i 2017. Ved at prosessen gjøres åpen, er mulighetene mye større for at den gir bærekraftige konsekvenser. Solidaritetsgruppas innsats og dedikerte bidrag er en veldig viktig faktor i denne utviklingen. Denne rapporten er ett viktig resultat i denne prosessen, og vil tas i bruk for å videreutvikle de neste stegene i Europa og forhåpentligvis også i det større LVF-fellesskapet.

Rapportens oppbygning

Denne rapporten er delt i tre hoveddeler. Den første forsøker å gi et kontekstuell bakgrunnsbilde av den komplekse situasjonen i Europa, og særlig hvordan forholdene er for sårbare mennesker og grupper. Den inkluderer også utfordringer dagens situasjon gir kirken og diakonien. Den andre delen løfter fram, på bakgrunn av Solidaritetsgruppas erfaringer, fire tema til refleksjon og handling i møte med dagens og fremtidens diakoni i lokalsamfunn i Europa. Vi starter med den grunnleggende forståelsen av kallet og går så videre til livet i mangfoldig fellesskap – som to viktige byggeenheter i diakoni. Vi utvider så bildet til kampen for rettferdighet, og til slutt ser vi på hvordan vår kontekst preger vår forståelse av verdighet, og hvordan dette kommer til uttrykk i diakonale handlinger. Den tredje og siste delen gir noen pekepinner på strategier som gir håp om endring. Hele dokumentet er en invitasjon til leseren til å ta del i fornyelsen av diakoni i lokalsamfunn i Europa, under overskriften "Liv i mangfoldig fellesskap"!

DEL EN

Den europeiske konteksten

1. Fire kontekstuelle utfordringer

i. Finanskrise – sosial krise – politisk krise

Finanskrisen....

Den viktigste årsaken til forandringene i Europa, slik vi ser dem i velferdskutt for folk og fellesskap, er utvilsomt den såkalte finanskrisen og ringvirkningene av den. Krisens opphav er godt dokumentert av kommentatorer som tidligere sjefsøkonom i Verdensbanken, Joseph Stiglitz (Stiglitz, 2010). Finanskrisens konsekvenser kommer til å være veldig langvarige. Den konkurransedrevne, finansstyrte globaliseringen utnyttet dereguleringen av finanstjenester og oppsving av nye finansprodukter. Effekten var et banksystem nær kollaps i Vestens store økonomier.

Bank- og finanssystemet ble først stabilisert da europeiske og andre vestlige regjeringer satte inn massive tiltak, betalt av offentlige midler, i et forsøk på å støtte opp om systemet. I motsetning til hva som var forventet, har denne krisen ikke blitt kortvarig. Nå, fem år etter at skjelvet startet, spør det om ordet krise lenger er dekkende.

...førte til sosial krise...

Bankkrisens mest ødeleggende effekt er enorme økninger i statsgjeld som det på en eller annen måte må betales for. Måten dette har vært forsøkt gjort på er gjennom en "innstrammingspolitikk". Konsekvensene har vært massive kutt i

velferd i mange europeiske land. Dette påvirker både sosiale stønader og alle andre typer velferdsgoder. I bunn og grunn betyr metodene som nå brukes av nasjonale og europeiske institusjoner for å løse krisen, at det er de mest sårbare menneskene, gruppene og områdene som betaler en stor del av prisen.

Et veldig merkbart utslag av krisen er økningen i arbeidsløshet, særlig blant unge mennesker, i mange land. Metodene brukt for å håndtere krisen inkluderer lønnskutt og jobber som forsvinner i offentlig sektor. Innstrammingspolitikken og tiltak knyttet til den har bidratt til ny arbeidsløshet og svekkede arbeidsvilkår og lønn, enten direkte eller indirekte. Arbeidsløse mennesker og arbeidstakere i lavtlønnede stillinger får regningen for krisen, og den langsiktige effekten dette vil ha på helse og velferd ventes å bli betydelig (EU-kommisjonen, 2013a, 2013b). Den økonomiske krisen utløste en sosial krise gjennom sine utslag på velferd og arbeidsmarkeder.

...og en politisk krise

Den tredje utviklingen er en fase med politisk krise i Europa, utløst av regjeringers manglende evne til å håndtere den opprinnelige krisen uten å skape en sosial krise som stadig forverres. Knyttet til dette er spørsmålet om statsgjeld. Det er verd å notere at det i EU kun var ett land hvor det var merkbart finanskrise før bankkrisen og tendensene til å bruke svære summer med offentlige penger til å redde banker. Vi er nå inne i en dårlig sirkel, hvor statsgjelden har blitt en betydelig post på statsbudsjettene, og hvor stater må ta opp lån med stadig høyere rente

(risikopremie) etter hvert som deres finansielle status faller..

Konsekvenser for velferd, livskvalitet og politikk

Denne utviklingen tvang regjeringer til å kutte i budsjetter, og verst gikk det ut over sosiale goder og velferdsordninger. Det kan også virke som om finanskrisen har blitt brukt som en anledning til å tvinge gjennom tidligere uhørte og gjennomgripende endringer i europeiske velferdsstater. Dette gikk forut for en demokratisk krise, ettersom det ble tydelig at demokratisk valgte regjeringer, i det nåværende finanssystemet, er tvunget til å følge finansmarkedenes krav og prioriteringer. Slik er det sådd tvil om hele det europeiske integreringsprosjektet, på grunn av handlingene til aktører i den private økonomiske sektoren, som langt fra er folkevalgte, med støtte fra nasjonale, europeiske og internasjonale finansinstitusjoner, slik som den europeiske sentralbanken (Wall-Strasser et al 2012). Denne utviklingen, som fortsatt pågår, har ført til økende misnøye og uro, og fyrt opp under politiske bevegelser som til dels har urovekkende nasjonalistiske, rasistiske og fremmedfiendtlige trekk. I ly av den globaliserte økonomien har det vokst fram en kultur av reaksjonær individualisme som avler frykt. Ikke bare ødelegger den samfunnsveven, den øker også avstanden mellom regjeringer og folk.

Virkningen av denne utviklingen på EUs "nye" medlemmer og øst-europeiske land utenfor EU er nærmest fraværende i diskusjonene i interna-

Bratislava-erklæringen

Fornyelsen av diakonalt arbeid er en uavbrutt prosess. For at den skal respondere godt på sosiale fenomener, bør den speile forandringene som skjer lokalt i arbeidsliv og sosial virkelighet, og også forandringene i den personlige motivasjonen til diakoni-medarbeidere og frivillige. Dessuten kreves endringer i tilnærminger, holdninger og politisk praksis, slik det belyses i Bratislava-erklæringen fra Interdiac, vedtatt i 2010:

- Diakoni må utvikle en strategi for å arbeide for og på vegne av mennesker og grupper som ekskluderes, for å skape forandring på forskjellige nivå, fra det lokale til det nasjonale og internasjonale.
- Diakoni må ikke bare arbeide med ekskluderte mennesker, men også arbeide for en økonomi og et samfunn som ikke skaper ekskludering.
- Diakoni og kristent sosialarbeid bør oppsøke strategiske samarbeidspartnere i sivilsamfunnet og arbeide for å skape dialog mellom diakonale aktører og staten / politiske beslutningstakere.
- Økumeniske og deltakende prosesser bør være malen for arbeidet. Til dette trengs nasjonale og regionale plattformer for tverrkirkelig samarbeid, erfaringsutveksling og koalisjonsbygging.

Janka Adameová (se Interdiac, 2010)

sjonale medier. I Solidaritetsgruppa påpekte representantene fra Sentral- og Øst-Europa hvor hardt rammet deres samfunn er, med velferdsstrukturer som verken var særlig utviklede eller robuste. Dette har blant annet betydd drastiske kutt i lønninger og i andre arbeidsvilkår, stenging av viktige helse-, velferds- og utdanningstilbud, og kutt i allerede begrensede velferdsordninger.

Samtidig kan vi se spor av nye politiske initiativ som kan ha positive følger på lengre sikt, og økende sosial nyskaping i flere land. For eksempel har folks reaksjon på regjeringens krisehåndtering i Spania på den ene siden ført til store, grasrotorganiserte, offentlige diskusjoner om veiene framover, og stadige politiske protester. På den andre siden har det også ført til ny interesse for en rekke forskjellige varianter av lokaløkonomi i områder som matproduksjon og bytteøkonomi eller lokale valutaer (Conill et al., 2012).

Ut fra Solidaritetsgruppas erfaringer må vår kontekstuelle diskusjon starte med disse krisene, fordi de har en slik enorm påvirkning på livskvaliteten, særlig for fattige og sårbare mennesker, grupper og regioner med svak økonomisk motstandskraft. Da Sentral- og Øst-Europa skiftet fra sentralstyrt økonomi til markedsøko-

nomi kunne vi tallfeste økningen i dødsfall og i helse- og sosialkostnader. På samme måte kan vi nå begynne å anslå kostnadene av den såkalte økonomiske krisen i menneskelige mål. For eksempel korrelerer hver 1 % økning i arbeidsløshet i Den europeiske unionen med en gjennomsnittlig 0,8 % økning i selvmord, med høyere tall jo mindre sosial beskyttelse som finnes (EU-kommisjonen, 2012). Det er også klart at de politiske føringene som nå implementeres i de fleste

“Ansikt til ansikt med alle former for menneskelig lidelse, bekjenner vi Guds spirende og rettferdiggjørende nåde, som frigjør oss til å møte andres behov.” (LVF, 2011)

europiske land ikke er allment aksepterte. Island var et av landene som ble hardest rammet av finanskrisen, men det fulgte ikke de samme føringene som flertallet av europeiske land følger. Island nektet å tvinge befolkningen til å betale for banksystemets mangler.

Med annerledes politiske føringer, basert på annerledes prioriteringer, har Island tatt en annen retning og er allerede på vei ut av krisen, selv om noen mennesker også der ikke har blitt med på oppturen. I økende grad etterspørres derfor, med godt dokumentert forskning som basis, en radikal endring i politikken i Europa (se f.eks. Schulmeister, 2010, Lehndorf, ed., 2012).

Å utfordre kulturen og verdiene bak krisen

Bak bankkrisen finner vi en særskilt kultur, med et sett av verdier og antakelser som oppmuntrer og støtter en viss adferd som munner ut i materiell gevinst for individer og institusjoner. Den materialistiske individualismen og den beslektede neolibérale økonomiske fremgangsmåten er godt dokumenterte. I praksis utgjør de et credo som bør granskes grundig fra et kristent standpunkt (se: Elliott & Atkinson, 2009). Det andre kritiske punktet å merke seg, er at vi, til tross for medienes søkelys på grov korrupsjon og maktmisbruk, har å gjøre med det frigjøringsteologene kaller “strukturell synd” i finanssystemet og de økonomiske og politiske systemene. Hvis vi skal ta dette på alvor, kan vi ikke, etter fem år, fortsatt snakke om en krise. Vi må snakke om en ny og ødeleggende “normaltilstand” som har blitt en uholdbar virkelighet. Derfor er det viktig ikke bare å respondere på umiddelbare, praktiske problemer, men også å ta tak i de underliggende ideene og arbeide for en endring. Kirkene og diakonale organisasjoner må holde mennesker og organisasjoner etisk til ansvar. De må også arbeide for å finne og styrke kreative alternativer til holdningene og fremgangsmåtene som så kraftig har uthulet alles felles gode. Derfor har vi viet så mye plass til disse spørsmålene her, som inngangsport til dagens kontekstuelle utfordringer. Å ta tak i dette i

en europeisk kontekst vil også ha positive ringvirkninger globalt, særlig hvis det gjøres i partnerskap med kirker og diakonalt arbeid i det globale sør.

ii. Unge og gamle betaler prisen

Innledning

Vi har sett at kostnadene for sosial-, helse- og utdanningstilbud nå mer og mer bæres av de mest marginaliserte og sårbare delene av det europeiske samfunnet. Ettersom krisen har utviklet seg, har det også blitt tydelig at unge og eldre mennesker er særlig hardt rammet.

Konsekvensene for unge mennesker...

Unge mennesker har særlig kjent effekten av endringer i arbeidsmarkedet. Nye lover og reguleringer som gir mindre beskyttelse har trådt i kraft for dem som nylig har fått jobb. Det betyr, for første gang på 60 år, at unge mennesker har dårligere arbeidsvilkår og lavere lønn, målt i kjøpekraft, enn sine foreldre. Sammenligninger mellom generasjonene, som er godt dokumenterte, viser at betingelsene på arbeidsmarkedet legger mer press på de nye generasjonene arbeidstakere enn dem som begynte å arbeide på 1970-tallet. Dette har ført med seg mer sykdom, familievold og andre negative sosiale og psykologiske konsekvenser. Vi får nå en ungdomsgenerasjon som ikke bare har økt risiko for å bli arbeidsledige eller underbetalte, men som også har større risiko for mentale helseproblemer enn generasjonene før dem (Collshaw, S., et al. 2010, EU-kommisjonen, 2012). Det er også tydelig at kostnadene for en mer marginalisert, arbeidsledig ungdomsgenerasjon vil måtte bæres av hele samfunnet, på kort sikt i form av økende psykiske lidelser og på lengre

sikt i faren for at en hel generasjon går tapt.

... og for de eldre

Når vi ser på hvordan krisen rammer eldre mennesker, må vi også huske på den demografiske utviklingen ettersom andelen eldre mennesker øker, og mennesker lever lenger. Dette betyr økende press på helse- og sosialtjenester. Når så innstrammingspolitikken settes i verk, betyr det tap av inntekt og tjenester for en stor andel av eldre mennesker som ofte er mer avhengige av nettopp trygder, pensjon og helsetilbud. Dette er en stor utfordring for diakonien når den strever for å håndtere økende behov og samtidig kutt i offentlig finansiering (Age Platform Europe, 2012).

Når vi ser hvordan krisen og dens etterspill rammer både unge og eldre, er det også tydelig at krisen truer hele den sosiale modellen som støttet opp under Den europeiske unionen, selv om det motsatte påstås i festtalene.

iii. Tvunget til å flytte – tvunget til å bli

Innledning

Vi vet at Europa er en verdensdel preget av migrasjon – mennesker beveger seg mellom europeiske land og kommer til Europa fra verden utenfor. Migrasjon er et komplekst fenomen, og det er viktig å være klar over at det er mange forskjellige grunner til og erfaringer av migrasjon. For eksempel er ett av målene med EUs arbeidsmarkedspolitik at arbeidskraft skal kunne flytte seg mellom land. Et eget sett med begreper og lover omhandler denne typen "intern migrasjon". På den andre siden er migrasjon fra land utenfor Europa også et mangfoldig og komplekst fenomen, og migranters status under loven reguleres av forskjellige nasjonale og europeiske regler. I tillegg

til migranter mottar Europa mange flyktninger fra andre regioner, og også innad i Europa finnes flyktninger og internt fordrevne mennesker.

Migrasjonsdynamikk

En side ved migrasjon og folkeforflytning er situasjoner hvor mennesker føler seg tvunget til å flytte på grunn av fattigdom, miljøkriser eller krig og konflikt. Den andre siden er situasjoner hvor mennesker og grupper er tvunget til å bli der de er, ofte i ekstrem fattigdom. De siste årene har folkeforflytninger internt i Europa økt, særlig på grunn av måten finanskrisen rammet land i utkanten av Europa. I Tyskland, for eksempel, merkes en strøm av unge familier som flytter fra land i Sør-Europa. Dette er en fattigdomsdrevet migrasjon som avspeiler den økonomiske situasjonen og kuttene i statens helse- og velferdstilbud i landene de kommer fra. Mange mennesker har også reist fra land i Sentral- og Øst-Europa, for en kortere eller lengre periode, for å se etter muligheter for arbeid og for å brødfø seg selv.

En av konsekvensene av intern-europeisk migrasjon (eller mobilitet) er at mange marginaliserte og fattige grupper blir "heftet av". Samfunnsnøden øker selv om det sendes penger hjem fra migrantene som arbeider i andre land. I noen land med høy arbeidsutvandring blir barn ofte etterlatt hjemme i varetekten til (ofte gamle) slektninger. Dette forsterker problemene i utviklingen til disse barna og lokalsamfunnene. Kirkene og diakonien i Europa må se denne situasjonen i øynene. Ofte overses den i de landene som tradisjonelt er de som tar imot innvandrere. I praksis er de fleste land både avsender og mottaker av migrasjon, men i etterdønningene etter overgangen til markedsøkonomi, og i etterdønningene etter finanskrisen, opplever mange land i Sentral- og Øst-Europa en stor skjevhet i retning høy utvandring.

Økende menneskehandel

I tillegg til migrasjon som er en normal (om enn svært regulert) prosess, og ankomst av flyktninger, har europeiske samfunn også blitt åsted for menneskehandel eller "trafficking". Menneskehandel skjer ikke bare som en del av sex-industrien, men også som arbeidskraft som noen ganger er tilnærmet likt slaveri, i undergrunns-, ofte ikke-registrerte virksomheter. Det er derfor ekstra viktig å støtte diakonalt arbeid som fanger opp mennesker som har vært offer for menneskehandel, og å være involvert i politisk arbeid for å hindre menneskehandel.

Utfordringer og konsekvenser av migrasjon

For det første er økende migrasjon årsak til mange nye utfordringer i lokalsamfunn som tar imot innvandrere. Først og fremst er dette utfordringer

som migrantene selv står overfor. De kan oppleve at de blir diskriminert på arbeidsmarkedet eller utnyttet av hensynsløse arbeidsgivere eller bakmenn. Innvandrere som slår seg ned for å bli, kan også finne det vanskelig å få bolig, utdanning og sosial- og helseomsorg. Ett tydelig behov i denne situasjonen er sosialstøtte og helsetilbud til et økende antall innvandrere (og andre) som ikke har opparbeidet rettigheter innenfor de nasjonale systemene og som, i noen tilfeller, det ikke er lovlig å hjelpe. Den største gruppen dette gjelder, er mennesker som kommer til Europa og søker flyktningstatus, og som av forskjellige grunner ikke har de nødvendige papirene. Her ligger en klar konflikt mellom prinsippet om universelle menneskerettigheter som hver stat er forpliktet på, og Den europeiske union.

For det andre blir kirker og diakoni i Europa utfordret av rasismen og diskrimineringen som innvandrere og

etterkommere av innvandrere opplever. En av de viktigste oppgavene vi har hvis vi skal skape levedyktige samfunn, er å evne å vinne over rasismen og fremmedfrykten og finne måter å leve sammen på. Kirkene har noen fordeler her. Religion er ofte en veldig viktig del av livet i innvandrergupper, og religion kan være en positiv kraft i å bygge sivilsamfunn (Modood, 2013). Samtidig må særlig de tradisjonelle majoritetskirkene finne nye roller i en økumenisk og tverr-religiøs kontekst hvor grupper med forskjellig religiøs tro lever side om side. I tillegg utfordres kirkene av effektene av rasisme og fremmedfrykt mot innvandrere, om de nå er nylig ankommet eller andre, tredje eller fjerde generasjon og europeiske borgere. En av de mest alvorlige situasjonene i så måte er den stadig økende diskrimineringen av romfolk og krenkelsen av deres menneskerettigheter. Kirkene og diakonien har utviklet nyskapende prosjekter sammen med fellesskap av romfolk, og i mange land finnes også menigheter bygget opp av romfolk. I Finland, for eksempel, er de knyttet til den lutherske kirken, som støtter dem.

For det tredje bør kirkene ikke bare arbeide med å støtte og ledsage innvandrere, asylsøkere og flyktninger. De er også kalt til å arbeide politisk for å skape og styrke rettferdige og åpne strukturer, for å kjempe mot korrupsjon og for å hindre den ekstreme utnyttelsen av migranters arbeidskraft.

iv. Usynlige mennesker og marginaliserte grupper

Ekskludering fra helse- og sosialtilbud

Europa er preget av et økende antall mennesker hvis behov er skjulte, ved at de ikke kvalifiserer til ett eller flere av tilbudene som normalt regnes som del av det velferdsstaten skal gi. Som nevnt tidligere, gjelder dette særlig mennesker

Migranter i randsonen – Den kinesiske, lutherske kirken i London

I Storbritannia er Den kinesiske, lutherske kirken (LCLC) et "åndelig hjem hjemmefra" for studenter og andre migranter fra Kina. Xiao Ming (navnet hans er endret for å beskytte identiteten hans) er en av migrantarbeiderne som går i LCLC. Han er en av mange tusen mennesker fra Kina som har søkt asyl i Storbritannia det siste tiåret. Mange av dem kommer fra de rurale kystregionene i Kina hvor fattigdommen fortsatt er dyp tross det økonomiske oppsvinget i kinesiske storbyer. Migrantene betaler ofte store pengesummer til "slangehoder" som smugler dem til Storbritannia med alle slags metoder. De fraktes med lastebiler eller busser, gjemt unna uten hensyn til helse eller sikkerhet. De reiser landeveien gjennom Øst-Europa.

Når de så kommer til London, må migrantene arbeide lange skift i take-away-restauranten o.l. for å betale tilbake gjelden de har til slangehodene. Dette er menneskehandel som har vært ute av kontroll det siste tiåret. Trådene kan følges helt tilbake til Øst-Asia. LCLC har blitt et sted hvor migrantarbeidere kan være del av et menighetsfellesskap hvor de kan snakke sitt eget morsmål og møtes når de har litt fri. Det er et sted som kan kalles hjemme i et fremmed land.

Xiao Ming regnes som heldig. Mange andre migrantarbeidere får ikke innvilget asyl, men det har han fått. Det betyr at han ikke trenger frykte deportasjon hvis identiteten hans sjekkes i ett av raidene immigrasjonsmyndighetene gjør av kinesiske take-away-restauranten, på leting etter migranter uten oppholdstillatelse. Nesten alle kinesiske immigranter lever og arbeider i skjul, ofte lange timer med dårlig betaling.

David Lin (Storbritannia)

© LCGB/David Lin

som har kommet til Europa som flyktninger, men ikke har en offisiell status. Sammen med andre organisasjoner har kirker og diakoni utviklet tilbud som er mer eller mindre "skjulte" og "utenom systemene" (til og med ulovlige), for mennesker som lever på siden av rettsvesenet. Dette er også et viktig spørsmål hvor politisk påvirkningsarbeid trengs. Andre eksempler på grupper som trenger slike tilbud, er de som av en eller annen grunn ikke har sosialstønad eller ikke har lovfestet rett til helsetilbud, utdanning eller bolig hjelp. Her igjen er diakoni og lokale menigheter engasjerte, men gapet mellom behov og ressurser øker, og det samme gjør gapet mellom vedtatte menneskerettigheter og faktisk praksis.

Diskriminering og fordommer

Andre grupper som møter diskriminering og som har vanskelig for å få tilgang til tilbudene de trenger, er mennesker som lever med hiv eller aids, særlig i kontekster hvor helse- og sosialsektoren ikke har kapasitet eller ressurser til å gi tilbudet som trengs. En annen marginalisert gruppe er mennesker med nedsatt funksjonsevne som kan oppleve at de ekskluderes fra vanlige tilbud på grunn av manglende kapasitet eller ressurser. Holdninger som uttrykkes offentlig, kan også skape en terskel i noen tilfeller. Inntil nylig har mange mennesker med nedsatt funksjonsevne levd i institusjoner og fått utdanning og andre tilbud i adskilte miljøer. Andre har hatt relativt godt integrerte hverdagsliv, men også de opplever nå i noen land at grunnleggende ressurser som de har behov for, kuttet som en følge av innstrammings tiltak. I Storbritannia, for eksempel, vokser nå antallet tilfeller hvor eldre eller funksjonshemmede mennesker begår eller prøver å begå selvmord på grunn av faktiske eller varslede kutt i sosiale goder.

Arbeid med romfolk

Økumenisk Humanitærorganisasjon (Ecumenical Humanitarian Organisation – EHO) i Novi Sad, Serbia, har etablert et Rom ressurscenter (RRC) som tar tak i situasjonen for romfolk i Serbia. Aktivitetene deres inkluderer: å arbeide for like rettigheter for alle innbyggere, å motarbeide fordommer mot marginaliserte grupper, informasjon og rådgivning, talsmannsarbeid og politisk påvirkning, myndiggjøring gjennom utdanning, lærling- og praksisplasser, arbeidstiltak og jobbskaping, forbedringer i boforhold, m.m. EHO - RRC anser skoler, sosialetater, bystyrer, kommuner, fylker og andre involverte aktører som sine målgrupper, og har oppfordret og støttet dem i å utarbeide egne tiltak for å bedre romfolks situasjon. En av EHO - RRCs store suksesser har vært å få slutt på en rettslig limbo som i flere tiår har hatt negative konsekvenser for særlig en av de uformelle romleirene. Hva retten til et sted å bo skal innebære for romleirene, er omstridt i hele Øst-Europa, og det er derfor ekstra viktig at EHO - RRC har brukt et rettighetsbasert grep i sitt arbeid.

Ved å hjelpe innbyggerne til å organisere seg og skape en arena for dialog og forhandlinger med lokale myndigheter, har EHO RRC bidratt til å løse en eiendomsrettslig labyrint og gitt lokale myndigheter muligheten til å ha en mer aktiv rolle i å forbedre boforhold. Det har vært viktig at romfolk har vært involverte i alle stadier av dette prosjektet. Hele prosjektet ble tenkt ut i samarbeid med menn og kvinner fra romleirene. De tar de viktigste beslutningene i tråd med sin kultur og sine tradisjoner. Kvinners deltakelse vies særlig oppmerksomhet, og det er et mål at forbedringene i vann-, sanitær- og boforhold skal ledes an av beboerne selv. Modellen er økonomisk rimelig, med kostnader på omtrent 1 500 euro for å reparere ett hus. Dette er mulig fordi romfolk selv gjør mye av byggearbeidet og bidrar med resirkulert byggemateriale selv. I løpet av en treårsperiode har 135 hus i to forskjellige leire blitt pusset opp, fem småbedrifter har fått støtte, og strømforsyning til alle som bor i leirene, er nå på plass. Samtidig med husfornyingsprosjektet ble det gitt juridisk veiledning, utdanningstilbud til voksne og barn og yrkesutdanning. Utdanningsbiten er en viktig suksessfaktor for dette prosjektet.

En grunnleggende motivasjon for arbeidet EHO RRC driver er Guds kjærlighet, og å dele Guds kjærlighet med alle som er i nød. Måten EHO RRC vitner om Guds kjærlighet på, er ved å sette den ut i livet, å handle. EHO RRC er der for å tjene, hjelpe og støtte medmennesker som er fattige, sårbare, stigmatiserte og systematisk diskriminerte. EHO RRC hjelper medmennesker og vitner om en kjærlighet uten grenser, i handling. Slik fremmer de også kristne verdier i et lokalsamfunn.

Robert Bu (Serbia)

2. Fire utfordringer for kirken

i. Én kirke, mange virkeligheter

Innledning om regionene

Den europeiske konteksten er mangfoldig, og det er viktig å være oppmerksom på de forskjellige bakgrunnene lutherske kirker har i forskjellige kontekster. Vi kan merke oss noen hovedgrupperinger, men også innenfor disse gruppene er det store variasjoner.

Oftest regnes Norden som én region, med store folkekirker. Der er likheter,

men samtidig er det også forskjeller i måten kirkene relaterer seg til staten, og i hvordan diakonalt arbeid organiseres, og dette er i rask endring. Blant de største utfordringene er behovet for å nyorientere diakonien i lys av brokete, multikulturelle kontekster, og å utvikle diakonale modeller og metoder som lar marginaliserte mennesker snakke på egne vegne, heller enn å forsterke offerroller. Et beslektet tema er kirkene og diakoniens rolle og påvirkning i situasjoner hvor velferdsstaten omstruktureres og blir mer markedsorientert og pluralistisk. En slik modell kan også utløse ny etterspørsel (som for eksempel i Sverige) etter at kirkene skal overta ansvar for tjenester.

Sentral- og Vest-Europa-regionen inkluderer en mengde forskjellige kon-

© Ecumenical Humanitarian Organization EHO, Serbia

Vi vil skape fred, bygge broer mellom mennesker, grupper, samfunn og religioner.

Vi vil myndiggjøre mennesker og grupper til å oppnå sine universelle rettigheter og en tilfredsstillende levestandard.

Vi vil ta tak i de underliggende årsakene til fattigdom, ekskludering, urettferdighet og konflikt. (LVF, 2011)

I møte med menneskeskapt konkurranse og ekskludering bekrefter vi at kristne er et allment presteskap, et folk som har funnet barmhjertighet, som Gud har vunnet for at de skal forkynne Guds storverk (1. Peter 2, 9-10). Blant kristne skal alles kall hedres og alles tjeneste være like velkommen. (LVF, 2011)

tekster, og både lutherske og andre protestantiske kirker som United Protestant Churches. I den tyske konteksten, for eksempel, har store protestantiske kirker en nøkkelrolle i velferdssystemet gjennom regionale og nasjonale deler av Diakonisches Werk, som er en av de store leverandørene av helse- og sosialtjenester, og som også driver utbredt menighetsdiakoni. I andre vesteuropeiske land finnes noen likhetstrekk til dette, men i Sør-Europa er kirkene ganske små, og det samme gjelder diasporakirker i andre vesteuropeiske land. Ettersom migrasjonen fra andre deler av verden øker, opplever noen av disse kirkene nå at deres relevans øker.

Sentral- og Øst-Europa er også en kompleks virkelighet, selv om LVFs medlemskirker til en viss grad deler en felles fortid under sentralstyrte kommunistregimer. Mellom landene sees tydelige forskjeller, som på den ene siden det tidligere DDR og Ungarn, hvor kirkene fortsatte sine diakonale aktiviteter, og på den andre siden Latvia og Tsjekkoslovakia, hvor organisert diakoni var forbudt. Denne bakgrunnen formet utviklingen av diakoni etter 1989. En annen forskjell er det faktum

at det i noen tilfeller var godt utviklede diakonale strukturer på plass før 1945. Disse diakonale tradisjonene ble en ressurs som kunne hentes fram i tiden etter kommunismen. En annen faktor som er viktig i den sentral- og østeuropeiske regionen, er tilstedeværelsen av små diasporakirker som har annerledes historiske røtter og erfaringer enn andre kirker. Det er også forskjeller mellom landene og landenes velferdsordninger. Utviklingen av sosial velferd i hvert land før 1945 har preget erfaringene i perioden etter 1989. Det tsjekkosllovakiske velferdssystemet var for eksempel mer utviklet enn det ungarske. På samme måte har også erfaringene i de tidligere sovjetrepublikkene vært forskjellige (Adascalitei, 2012).

Felles utfordringer og forskjeller på tvers av Europa

Til tross for de forskjellige kontekstene fant medlemmene av Solidaritetsgruppa mange felles utfordringer som gjør seg gjeldende i forskjellige lokale virkeligheter og som må tas tak i lokalt. Tradisjonelt har det, i samtaler om lutherske kirker i Europa, vært skilt mellom

minoritets- og majoritetskirker, med en tendens til også å forsterke sentrum/periferi-baserte relasjoner. I arbeidet med diakoniens fornyelse er det stilt spørsmål ved dette skillet. Den nordiske gruppen uttrykte et ønske om å bli mer engasjert i og lære fra partnerkirker i regioner med mindre materielle ressurser, ut fra en overbevisning om at kvaliteten på arbeidet ikke bare handler om materielle forhold og ressurser. I framtiden vil kirkene antagelig bli mer avhengige av frivillige, og det er derfor viktig å lære mer om kvalitet i slikt arbeid. Denne tankegangen ligger til grunn for en av hovedobservasjonene i den regionale prosessen: at i alle tilfeller er bidragene fra motiverte og dedikerte mennesker den mest verdifulle ressursen vi har. Fra dette kan vi slutte at fornyelsen av samfunns- og menighetsdiakoni er viktig i seg selv, og ikke bare som et verktøy for å kompensere for kutt i eller fravær av statlige ressurser.

En annen side ved det tradisjonelle skillet var forskjellene i tilgang til ressurser for diakonalt arbeid i de forskjellige landene. Dette varierer fra kontekster hvor diakoni først og fremst finansieres av frivillige gaver og prosjektfinansiering,

til avanserte nasjonale systemer hvor diakoni fra statens side (noen ganger også gjennom skattesystemet) sees på som del av sosial- og helsetjenesten, som i Tyskland. I andre kontekster igjen drives diakonalt arbeid med langsiktig statsstøtte. Det finnes også eksempler hvor regjeringer som har skapt store velferdssystemer, utfordrer kirkene til å overta den faktiske implementeringen av tjenestene. I alle disse modellene finnes muligheter, men også farer. Når staten finansierer tjenestene, er det en fare for at diakonien blir medvirkende i å håndheve politiske beslutninger, som for eksempel på kostnadsreduksjon. Det å konkurransesutsette diakonale tjenester kan dessuten føre til lavere kvalitet og mindre støtte til tjenester som ikke er "på moten". Å se på diakoni som et slags sosialt entreprenørskap kan i noen kontekster åpne opp for nye veier framover, men det kan også forstås som

del av presset om å skape lønnsomme tjenester. I alle tilfeller trengs finansielle ressurser til diakoni. Hovedpoenget er å være oppmerksom på at penger kan brukes for å virkeliggjøre en ideologi som muligens går på tvers av diakonale verdier. Dessuten må relasjonene mellom de relativt rike kirkene og regionene og dem med færre finansielle ressurser fornyes. Ressursdeling kan ikke bare handle om en enveisoverføring av arbeidsmodeller og prioriteringer fra finansielt rike områder til fattigere områder. Utfordringene forverres av EU-grensene, som i mange tilfeller bestemmer tilgangen til ressurser for sosialt og diakonalt arbeid. Men også innenfor EU finnes dype skiller. Endringene i retning mer markedsstyrt og prosjektbasert finansiering av diakoni skaper også store utfordringer for langsiktighet, bærekraft og arbeidskultur.

En fornyet, lokal diakoni

Felles, på tvers av regioner, er ønsket om å fornye samfunns- og menighetsdiakonien som en integrert del av kirkens identitet, og å utvikle en visjon for dette arbeidet i hver kontekst. Dette er grunnlaget som må være til stede når andre uttrykk for diakoni, for mer særskilte oppgaver, også skal utvikles. For store, diakonale organisasjoner kan det være vanskelig å få rekruttert nok mennesker som har en aktiv trosbakgrunn, motivert av diakonale verdier og spiritualitet. Den mer levende diakonale aktiviteten er på grasrota. Jo mer den blir en vanlig del av menighetens aktiviteter, jo større er sjansen for å finne flere motiverte, både lønnede og ikke-lønnede, diakonale medarbeidere med en kristen selvforståelse. I noen kontekster er det gjennomført pilotprosjekter som særlig involverer unge mennesker for å forsøke å oppmuntre en slik utvikling.

© ECCB/Jan Silar

ii. Fattigdom og marginalisering i kirken

Kirkens sosioøkonomiske posisjon

Refleksjonene rundt kirkens rolle i forskjellige europeiske kontekster kan tas et steg videre ved å se på hvor kirkene befinner seg i det oppstykkede landskapet av nasjonale og regionale samfunn og økonomier. Spørsmålet om hvor kirken har sine røtter og sin identitet handler både om historiske referanser og dagens virkelighet. I grove trekk har kirken historisk hatt mer rotfeste i den relativt økonomisk suksessrike delen av samfunnet, men i nyere historie er dette i endring. Fortsatt er det likevel slik at kirken ofte er mindre til stede i mindre privilegerte regioner og bydeler. I diakonien arbeides det med målrettede strategier for å bøte på dette. I hvert tilfelle trengs en analyse av både kirkens sosioøkonomiske stilling i dag og av historiske endringer. Kirkens "image" passer kanskje ikke med dagens virkelighet, og dette kan påpekes. En viktig del av analysen er relasjonen marginaliserte mennesker og grupper har til kirken, og vice versa.

Utfordringene i en multikulturell, tverreligiøs kontekst

Dette har blitt et enda mer brennende spørsmål etter hvert som den europeiske konteksten i økende grad blir multireligiøs og multikulturell. Hvordan skal en "tradisjonell", protestantisk kirke relatere seg til mennesker fra forskjellige bakgrunner? Det kan for eksempel være tale om å utvikle en dypere forståelse og praksis hvor menigheten er åpen og bekreftende i møte med mennesker med andre kulturer, livsstiler og tro. Det betyr også å lytte til kristne som uttrykker sin tro på andre måter, og å erkjenne at disse uttrykkene også trengs i et hverdagsliv i en ny kontekst.

iii. Ny oppmerksomhet om diakonal kirke

Innledning

Slik det er vist lenger oppe, er det behov for en fornyet oppmerksomhet rundt diakoni som et av kirkens grunnleggende kjennetegn. Vi kan til og med si at misjon i Europa må være diakonal, altså at den må handle om å lytte til og ledsage den "marginaliserte andre". Den er ikke basert først og fremst på et budskap, men mye mer på empati og medfølelse som fører til endring og fornyelse.

To tilnærminger til samfunnsdiakoni

Vi kan snakke om to hovedtilnærminger til diakoni i lokalsamfunn:

Den første gjelder en utvikling av tanken om en diakonal kirke eller menighet. Denne tar utgangspunkt i ideen om kirken som et fellesskap og videreutvikling av kirkens rolle i lokalsamfunnet. Det er to varianter av denne tilnærmingen. Den første er etableringen av såkalte "diakonale menigheter" som består først og fremst av marginaliserte mennesker. Den andre varianten er å arbeide med prosjekter i vanlige menigheter for å styrke den diakonale identiteten. Menighetsbasert diakonalt arbeid handler om å skape sammenhenger med de forskjellige livsmiljøene til mennesker utenfor kirken – en slags "utenfra og inn"-tilnærming.

Den andre tilnærmingen er diakonalt eller misjonsarbeid som gjøres utenfor menigheten. Det starter gjerne med "glemte mennesker på glemte steder", på gata eller i nabolaget. Noen ganger har disse initiativene et lite møttested og et kontor, for eksempel i et gammelt butikklokale eller leilighet.

Vanlige eksempler er bymisjonsarbeid med tett tilknytning til et nabolag, og såkalt gatearbeid med barn og

unge mennesker.

I alle tilfeller har lokale prester eller diakoner, der menigheten har en diakon, en viktig rolle i å:

- ✓ bygge broer til lokalsamfunnet i all dets mangfold,
- ✓ gå sammen med mennesker i alle avskygninger av livet
- ✓ skape rom og rammer for å lære
- ✓ legge til rette for at lekfolk kan være med og bygge fellesskap og samfunn
- ✓ legge til rette for refleksjon rundt frivillig, lokalsamfunnsbasert diakonalt arbeid

iv. Motivasjon, tilstedeværelse og deltakelse som praksisnøkler

Motivasjon kommer fra erfaring og relasjoner...

Mennesker er diakoniens viktigste ressurs. Derfor er det viktig å reflektere og gi rom for at medarbeidere kan reflektere rundt motivasjonen og de positive sidene de bringer med seg inn i arbeidet. Det gjør fundamentet for arbeidet tydeligere og grunnfester det i personlige livsberetninger. Solidaritetsgruppa slo fast at motiverende nøkkelerfaringer skjer i relasjoner. Derfor er det viktig, i oppbygging av diakoni, å legge vekt på å skape relasjoner som kan være med å forme diakonalt engasjement. Slik kan mennesker finne sin egen motivasjon og sine ressurser i sin egen livshistorie. Som eksempler nevnte deltakerne i Solidaritetsgruppa hva de hadde lært om sin familiehistorie og familieverdier, relasjoner til viktige mennesker som ble rollemodeller ved å vise dem forskjellige sider ved og verdier i livet, deltakelse i trosopplæring og deltakelse i kristne aktiviteter for ungdom. Noen medlemmer i

gruppen nevnte egen helsesituasjon eller andre kriser i eget liv som vendepunkt for dem. Andre reflekterte rundt hvordan det å oppleve et annet land eller en annen kulturell kontekst hadde gjort dem mer klar over lidelse, urettferdighet og ulikhet, og motivert dem til handling.

...og i tro og spiritualitet

Tro og åndelige verdier var sentrale da medlemmene i Solidaritetsgruppa fortalte om egen motivasjon. Troen nærer opp under medfølelse og solidaritet. Kristus som den som leger sår, gjenspeiles i mange livshistorier og fortellingene om det å velge en profesjonell karriere innenfor diakonal tjeneste. Gjennom egen livserfaring kan mennesker bedre forstå andre og deres situasjon innenfra, og se etter løsninger både innenfra og i sammenhengene rundt. .

Diakoni som tilstedeværelse med mennesker

Det andre aspektet som kan løftes fram, er tilstedeværelse. Diakonalt arbeid er ikke bare instrumentelt eller resultatorientert. Det legger vekt på å ledsage mennesker i en livsendrende prosess. Dette kan være et langsiktig engasjement og kan innebære å være til stede hos mennesker i alle sider av livet. Dette er en annen tilnærming enn den som er vanlig i "offisielle systemer" som mer og mer legger opp til avgrenset involvering og oppnåelse av visse resultater. I noen tilfeller er dette ikke realistisk og kan undergrave menneskers verdighet. Diakonalt arbeid bygger på en spiritualitet som kan gi styrke til en langsiktig ledsaging av mennesker som mennesker, ikke bare som klienter. Dette er ett av de kreative bidragene diakonalt arbeid kan gi. (Se boks om dialog og diakoni, samt Menkveld, 2011 og Addy, 2011.)

Diakoni, deltakelse og makt

For det tredje er deltakelse en nøkkel til å skape forandring. Mye diakonal praksis fanger mennesker i en rolle som passive mottakere, mens kirken og diakonien plasserer seg som giver og derfor også som maktholder. I enhver kontekst trengs det derfor en diakonal tilnærming som bygger jevnbyrdige relasjoner og deltakelse inn i alle steg av prosessen, både i beslutning og i gjennomføring!

Dialog & diakoni

Den treenige Gud går inn i en indre dialog ved skapelsen av mennesket. Gud er et fellesskap i sitt guddommelige vesen. Slik kaller også Gud mennesker til å være i fellesskap med ham, i fellesskapet til Guds skapelse. Derfor kaller han mennesker til liv – liv med ham og liv sammen.

Diakoni er ikke et tillegg til kirkelig arbeid. Diakoni er ikke en slags bonus. Diakoni – i all enkelhet – er utgangspunktet for bibelsk forkynnelse, menneskers kall, menneskers liv og menneskelig fellesskap i Gud. Gud kaller oss til liv med hverandre.

Den store jødiske filosofen Martin Buber kaller begrepsparet jeg/DU [på engelsk: I-THOU, oversettters anm.] et essensielt begrep. Og legger til: Jeg blir til gjennom DUet. Og han konkluderer med det kjente uttrykket "Alt virkelig liv er møte".

Dette gudsbildet er dialogisk orientert helt fra starten av. Vi er skapt og kalt til å snakke sammen og vise omsorg med og for hverandre.

Å være skapt i Guds bilde betyr at hvert menneske har verdighet. Det betyr at de ikke kan "brukes" av andre. Det at vi er skapt i Guds bilde uttrykkes også – og uttrykkes best – i fellesskap og der mennesker deler hverandres liv.

Av den grunn er det dialogiske prinsippet om menneskers liv også et diakonalt prinsipp. Menneskers avspeiling av Gud er et element i diakoniens selvforståelse. Diakoni er en begivenhet som minner oss om skapelsen av mennesket. Skapelsen er slik også et tegn på Guds diakoni overfor oss.

*Biskop Frank Otfried July, Ostrava 2012
(morgenbønn på diakoniens dag under lederskapsmøte i LVF Europa)*

© Gottfried Stoppel

DEL TO

Tema for refleksjon og handling

1. Kallet

Diakoni er et trosbasert svar på Guds kall gjennom vår neste

Kallet fra Gud og lidende mennesker

Den diakonale kirke har et dobbelt kall: et kall fra Gud og et kall fra mennesker som lider, de minste blant oss, de som ikke har stemme, som de mektige ikke hører. Kristne er kalt til å tjene sin neste på samme måte som de er kalt til å tjene Gud. Fortellingen om den barmhjertige samaritan brukes ofte som en av kildene til diakonalt arbeid. Hvis du leser den nøye, ser du at kallet til tjeneste kommer fra den skadede mannen i grøftkantene. Men hva betyr det så; hva er innholdet, modellen eller metoden for god diakonal tjeneste i dagens kontekst? Hva skjer hvis vi begynner å bruke en arbeidsmåte tuftet på ideen om at det diakonale kallet kommer fra utenfra kirken, fra dem hvis stemme ikke trenger gjennom til politiske og økonomiske beslutningstagere, fra dem som ikke engang kan anses som vellykkede forbrukere? Kanskje er det mennesker i nød som uttrykker Guds kall til oss (Lukas 10, 30-37).

Den enkeltes motivasjon for å bli involvert i diakoni stammer i stor grad fra relasjoner og erfaringer. Derfor er det viktig å være oppmerksom på den dynamikken i menneskers livshistorie som ligger til grunn for innsatsen og viljen de bringer med seg. Dette er sentrale elementer for å forstå og utvikle

et diakonalt kall. Det gjelder enten en er frivillig, aktivist eller ansatt i diakonal tjeneste. Den dype, personlige forståelsen av tjeneste vokser ut av den enkeltes erfaring og utvikler seg videre i refleksjon over ens egen praksis.

Kompleksiteten i å se virkeligheten og å arbeide for endring

Fortellingen om den barmhjertige samaritan utfordrer med ett perspektiv til: Hvordan skal vi forstå det fortellingen sier om dem som gikk forbi fordi de var oppslukte i religiøse, økonomiske eller politiske roller og oppgaver? Den som faktisk hørte, var en som selv var marginalisert. Vi ser at spørsmålet om ståsted må vies særlig oppmerksomhet i diakonien. Vi må være nær hverdagslivet. Det betyr også at vi må tenke etter og reflektere rundt hvordan vi ser på og analyserer virkeligheten rundt oss. Hvordan vi ser "den andre" henger sammen med vår livshistorie og våre forventninger, og preges kanskje av teologiske og faglige antagelser. Derfor må vi finne måter å være bevisst på våre "briller" og hvordan de kan begrense relasjonen vår med andre. Det er viktig å huske at forventningene våre er finnstilt på vår kultur, vår kontekst og vår egen historie. Andre har andre forventninger som har sammenheng med deres personlige livshistorier.

Når vi arbeider for endringer i mennesker og lokalsamfunn, er det noen hensyn som er viktige å reflektere over. Kort oppsummert ser vi at den mest grunnleggende endringen vi kan søke, er å hjelpe mennesker å erfare og leve en «ny historie». Dette må vurderes i

kontekst fordi hver person er del av sitt samfunn og sin kultur. De mest betydningsfulle endringene kommer derfor ofte ved å arbeide med en hel gruppe, heller enn ved å ta individer ut av en gruppe og plassere dem i en helt annen kontekst.

"... Sannelig jeg sier dere: Det dere gjorde mot én av disse mine minste søsken, har dere gjort mot meg."

(Matt 25,40)

Sympati, empati og medfølelse

Siden relasjoner er så vesentlige, er det viktig at den grunnleggende tilnærmingen i diakonalt arbeid gjøres tydelig. Vi kan skille mellom sympati (jeg synes synd på deg) og holdning av empati. Både sympati og empati innebærer at vi bygger en relasjon med et annet menneske, at vi anerkjenner dem og kanskje kjenner et bånd til dem. Men, det er forskjell på empati og sympati. Gjennom sympati forestiller vi oss hvordan den andre personen har det. Fra egen erfaring kan diakoniarbeideren eller den frivillige kanskje ha noen tanker om hvordan en annen person har det i en sorgsituasjon. Med sympati forholder diakoniarbeideren seg til personen i deres behov. Empati, derimot, innebærer forsøk på å øke sin bevissthet og oppmerksomhet om den andres erfaring og identitet, på hans eller hennes premisser. Det betyr å la

Endringsmotivasjon

“Levende håp” er et prosjekt med to dagsentre for barn i Odessa. En sentral problemstilling i diakonalt arbeid med barn og unge er hvordan vi kan motivere ekskluderte grupper til å delta, og holde denne motivasjonen oppe. Samtidig ser vi i dag at unge mennesker mangler muligheter, mer enn motivasjon. Faktisk, jo mer involvert ungdommene blir i hele prosessen i senterets arbeid, jo mer viser de evne til endring, av seg selv og verden rundt dem. Derfor har vi forandret våre arbeidsmetoder, fra et tjenestetilbud til deltakende metoder.

De som leder sentrene, er bevisste på å bruke deltakende metoder i de daglige aktivitetene. Vi erfarer at dette er en av de mest effektive måtene å forberede barn og unge på livet. Det åpner også utviklingsmuligheter for dem, på tross av familiesituasjonen og bakgrunnen deres.

Nå gjøres omtrent 50 % av arbeidet på hvert senter av unge, ukrainske frivillige. Men det er ikke bare der de gjør tjeneste. Noen av dem oppsøker også andre steder, hvor hjelp trengs og hvor de kan gjøre en forskjell. Det kan være på skolen, i menigheten, i nabolaget eller i andre prosjekter, til og med i oppbyggingen av at tredje senter i en landsby 40 km fra byen. Noen gjør også volontørarbeid i andre land, som Tsjekkia eller Tyskland, gjennom “European Voluntary Service Year”. Håpet er at tankegangen og holdningene til en ny generasjon endres, og at de får verktøy og kunnskap til å forandre verden rundt seg.

Nicole Borisuk (Ukraina)

forskjellige erfaringer og kulturer, og forskjellige identiteter, bli presentert for oss uten å forsøke å omtolke dem inn i vår egen virkelighetsforståelse. Med Richard Sennetts ord er sympati en klem og empati et møte. Han sier “Sympati overvinner forskjeller gjennom fantasifulle forsøk på gjenkjenning; empati tar hånd om et annet menneske på hans eller hennes egne premisser.” Han fortsetter: “Sympati har vanligvis blitt sett på som en sterkere følelse enn empati, fordi det at jeg kan føle din smerte, legger vekten på hva jeg føler; den aktiverer mitt eget ego. Empati er mer krevende fordi det krever at den som lytter, må kunne stå ved siden av seg selv.” (Sennett 2012). Med en empatisk tilnærming innbiller vi oss ikke at vi er som den andre. Tvert i mot er vi på en måte nysgjerrige på den andre. Empati er livsnødvendig i diakoni i lokalsamfunnet fordi vi forholder oss til forskjellige mennesker hele tiden. Medfølelse er knyttet til empati og er også en grunnleggende del av kristen nestekjærlighet. Det er en viktig dyd fordi det er den følelses-

messige parallellen til empati. Den innebærer en aktiv trang til å arbeide for å få slutt på lidelse og urettferdighet. Medfølelse er også en viktig ingrediens når relasjoner mellom grupper i et samfunn skal styrkes, for å bygge samfunn som mangfoldig fellesskap.

Startpunkt: Se kompetansen hos “de svake”

Diakonalt ansatte og frivillige arbeider med marginaliserte eller ikke-privilegerede mennesker og grupper, for

å bidra til myndiggjøring og endring. Da er det vesentlig å kunne ta utgangspunkt i mennesker og samfunns sterke sider og ikke bare se deres mangler i forhold til andre, men å se hele livet og det som er positivt. Det er avgjørende at diakoniarbeidere lærer å kjenne igjen den særskilte ekspertisen hos hver av dem de arbeider med. Naturligvis har diakoner profesjonell ekspertise, og frivillige med annen fagbakgrunn har kanskje også fått opplæring, men menneskene som de arbeider med, er eksperter på sin egen virkelighet. Hvis vår kommunikasjon ikke anerkjenner og arbeider med den ekspertisen, er risikoen stor for at vi ikke får med oss en rekke sentrale faktorer som kan danne grunnlag for positive endringer. Vi risikerer til og med å ødelegge viktige overlevelsesstrategier, eller å se ned på eller undergrave dem. Det finnes mange eksempler på profesjonelle, velmente “innvaderinger” av marginaliserte gruppers livsverdener.

Åpenhet overfor “den andre”

Relasjonene som bygger på empati og medfølelse, skal så langt som mulig være uforbeholdne og uten stengsler slik at mennesker ledsages på sin livsvei på en åpen måte. Diakonien har ingen forventninger om å få noe utbytte tilbake, og har heller ikke en bestemt oppskrift på hva som er et

Verden er én menighet

Angered er et område av Göteborg med 50 000 innbyggere, hvorav omtrent 75 % er innvandrere fra hele verden. I den lokale menigheten hvor jeg arbeider, er 90 % innvandrere eller barn av innvandrere eller flyktninger. Mange av dem kommer fra Irak, Somalia, det tidligere Jugoslavia og Syria. Å møte verden innenfor ett nabolag er på mange måter fantastisk og spennende. Samtidig fører det med seg store sosiale utfordringer. Sammenlignet med andre europeiske land er det ikke mye fattigdom i Sverige, men den relative fattigdommen øker. Det ser vi tydelig i vårt nabolag. I kirken kan du kjøpe bruktklær, og vi har en kafé. Hvis du trenger mat, kan vi også hjelpe til, men det viktigste vi gjør, er å sammen prøve å finne myndiggjørende løsninger for varig endring. Vi arbeider hardt med å finne velfungerende metoder for å rekruttere, lære opp og arbeide sammen med frivillige i diakonalt arbeid. Dette nettverket mellom mennesker er nok det mest avgjørende i arbeidet mitt. Gud kaller oss mennesker til diakoni!

Gunnel Claesson (Sverige)

godt resultat. Det er heller slik at de som er engasjert i diakoni, ofte mottar uventede gaver, kanskje gaver i form av forståelse eller innsikt, fra dem de arbeider med. Diakonal tjeneste er ikke enveiskjørt!

La oss gå tilbake til fortellingen om den barmhjertige samaritan. En lærdom til som fortellingen gir, er at vi ikke skal være forutinntatte om hvilke mennesker som kan ha et kall til å tjene. I denne fortellingen var det en fremmed som hadde empati og ble beveget av medfølelse. I diakonalt arbeid må vi være forsiktige så vi ikke lager enveiskjørt gater hvor arbeidere og frivillige defineres som de omsorgsfulle aktørene, mens “de andre” sees på som (passive) mottakere. Én del av endringsprosessen er å anerkjenne potensialet hos “klientene” til å bli aktive deltakere. Dette er tydelig i diakonale kirker som består av mennesker som normalt sees på som velferdsmottakere eller mennesker hvis rettigheter brytes. Det forekommer også i diakonale tilnærminger som bygger på fellesskapsutvikling og fellesskapsorganisering. Diakonien legger til grunn at det kan være en gjensidig relasjon mellom hjelper og den som hjelpes, og at et menneske i et gitt øyeblikk kan være begge eller ingen av delene! Dette perspektivet er vesentlig for å endre bildet av diakoniarbeidere og frivillige, og for å åpne opp for forståelsen av diakoni som samfunnsengasjement, politisk påvirkningsarbeid og kampanjevirkosomhet, sammen med, og på vegne av, mennesker og marginaliserte grupper og samfunn.

Diakoni er for alle!

Slik vi har sett, er det en rekke mulige aktører i diakoni. Det kan finnes motiverte enkeltpersoner som melder seg frivillig, og personer og grupper som selv lever med problemer eller har utfordringer, som begynner å støtte

© LVF/Anli Serfontein

hverandre og tar tak. Like fullt er det viktig å understreke at alle menigheter bør prioritere å være diakonale kirker, åpne for og bekreftende overfor “den andre”, med tilrettelegging for frivillig innsats. Diakonale organisasjoner og institusjoner kan, på den andre siden, lære av tilnærmingen som løftes fram i dette dokumentet, og kan støtte endringsprosesser som bygger på de samme ideene. Vi kan snakke om ett mandat og to profiler. Det som skjer for ofte, er at diakonale organisasjoner, med sine særskilte strukturer og former, blir adskilt fra livsmiljøene til menneskene de er satt til å tjene, og til og med fra lokale menigheter.

Diakoni er involvert i hverdagslivet!

En av problemstillingene som diakonien må forholde seg til, er at diakonale aktører ofte befinner seg fjernt fra livsmiljøene og den faktiske situasjonen til mennesker og grupper som er ekskluderte eller marginaliserte. Konsekvensen er at prosjekter ofte utvikles uten at de svarer til virkelige behov eller eksisterende kulturelle eller religiøse normer. De som er involverte i diakonale prosesser på forskjellige

nivåer, må finne måter å være sensitive til omstendighetene, og ikke være bundet til løsninger som er lagt på forhånd basert på velmente, eksternt bestemte kriterier. Når kriteriene for prosjektstøtte legges, er det viktig at donorer og givere anerkjenner forskjellige kontekster og lager rammeverk med forventninger som kan relateres til forskjellige kontekster. Det som kan oppnås i én kontekst, kan være mye vanskeligere å få til i en annen. Mer oppmerksomhet behøves også rundt utviklingsprosesser som lar aktører i menighetsdiakoni kjenne seg trygge i situasjoner av annerledeshet, før de starter sitt arbeid.

Diakonien engasjement i hverdagslivet handler om å søke livets fylde for alle! Dette leder, av seg selv, til et liv i mangfoldig fellesskap, fordi det fører til at relasjoner bygges mellom forskjellige grupper og samfunn. Det er det vi skal fokusere på nå.

Diakoni er et trosbasert svar på Guds kall gjennom vår neste

- ✓ Diakoni er i seg selv et uttrykk for tro på Guds nærvær, i den "andre", den som er marginalisert eller annerledes. Hva betyr det for oss i dag, i Europa?
- ✓ I kontekster som blir mer sekulariserte og flerreligiøse, hvordan involverer og samarbeider vi med mennesker fra forskjellige kulturell bakgrunn og livssyn?
- ✓ Hvem skal gjøre arbeidet, i spennet mellom profesjonelle tilnærminger og frivillig innsats?
- ✓ Hvordan kan vi utvikle frivillighet i nabolagene? Og hvordan deler vi ressurser med og ledsager frivillige og aktivister?
- ✓ Midt i alle slags forskjellige utfordringer, hvordan bestemmer vi hvilke grupper og tema vi skal fokusere på, i hver våre kontekster?

2. *Conviviality* - et liv i mangfoldig fellesskap

Diakoni er en måte å tilnærme seg livet i lokalsamfunnet

Lokalsamfunnet og et liv i mangfoldig fellesskap

Diakoni er, slik vi har sett, rotfestet i menighetslivet, og menighetsliv er liv i fellesskap! Like fullt kan fellesskap og samfunn være eksklusive og bygge opp stengsler som hindrer dem fra å relatere seg til mennesker fra andre samfunn. Tenkte fellesskap har mange forskjell-

lige konnotasjoner: Det kan knyttes til sted (landsbyen eller nabolaget) eller interesse eller identitet. Det kan også bære i seg assosiasjoner til en tenkt fortid, når mennesker tenker tilbake på livet på landsbygda slik det var, eller nabolag i byen eller på normer fra forskjellige religiøse tradisjoner. Slik kan definisjonen av fellesskap også bli et element i undertrykkelse. Derfor må vi også være forsiktige, i vår enighet om at fellesskap er et grunnelement i diakoni, med valget av fellesskapsforståelse. Vi må velge en forståelse av fellesskap som oppmuntrer til åpenhet for den andre, og som tillater mangfold internt. Derfor er liv i mangfoldig fellesskap [engelsk: *conviviality*] valgt som

overskrift for dette dokumentet. Liv i mangfoldig fellesskap viser til kunsten og erfaringen med å leve sammen. Det engelske *conviviality* ble første gang brukt i en moderne kontekst av Ivan Illich for å vise til kreative relasjoner mellom mennesker, og mellom mennesker og deres miljø (Illich, 2001). Han satte *conviviality*, som han så på som et fritt gi-og-ta mellom mennesker som skapte sin egen virkelighet, opp mot de mekaniske og betingede kravene som stilles og responsen som gis i maktrelasjoner mellom mennesker. I dag brukes *conviviality* også gjerne som et alternativt begrep til multikultur. *Conviviality* (liv i mangfoldig fellesskap) viser til dagligdagse utvekslinger og erfaringer med å leve sammen, på tvers av mangfold, og uten at noen dominerer de andre.

Det er basert på:

- ✓ Menneskets relasjonelle natur, som er noe annet enn et menneskesyn basert på grådlig individualisme
- ✓ Respekt i synet på mennesker og grupper som er annerledes
- ✓ Gjensidige, gi-og-ta relasjoner mellom mennesker som grunnlag for livet sammen

© CoS/Gunnel Claesson

Å takle rasisme

- Hvite mennesker må lytte godt til de smertefulle erfaringene med rasisme som svarte mennesker har i vårt samfunn. Svarte mennesker kan hjelpe hvite mennesker å finne måter å ta del i kampen mot rasisme. Byggingen av bærekraftige samfunn starter med menneskers behov, sterke sider, og tro, og med offentlig diskusjon. Kanskje er ikke stedet for dette kirken, men der hvor det finnes mennesker som vet noe om lidelse og det å reise seg igjen! For å bygge slike samfunn trenger vi alle de gaver og kvaliteter som finnes i mennesker og i tradisjoner. Vi trenger gamle menneskers tålmodighet i møte med lidelsen. Vi trenger barns livlighet. Vi trenger migranters solidaritet og gjestfrihet. Vi trenger flyktninger og de utestengtes sterke vilje og evne til overlevelse. Vi trenger å lære et liv i mangfoldig fellesskap, hvor mennesker lever sammen der hvor de befinner seg. Da kan vi finne tilbake til solidariteten som vi trenger for å ha bærekraftige samfunn med motstandskraft mot vanskeligheter, som kjemper mot urettferdighet og rasisme, og som lever ut et reellt inkluderende, mangfoldig fellesskap. Og jeg tror at dette vil bringe mye glede og takknemlighet tilbake til våre europeiske kirker.

Ina Koeman (Belgia), Europeisk diakoniforum

Liv i mangfoldig fellesskap (*conviviality*) legger vekt på kreative relasjoner mellom mennesker, hvor gjensidig avhengighet anerkjennes, og hvor det er rom for vennskap (relatert til en økende opplevelse av ensomhet).

Røttene til ordet *conviviality* ligger i den historiske perioden i Spania da kristne, jøder og muslimer levde sammen, fram til slutten av det 15. århundret. Det er et nyttig begrep som kan gi retning til vårt arbeid med å skape levedyktige byer og lokalsamfunn i en kontekst hvor mange forskjellige grupper bor side om side – et konsept for å bygge et mangfoldig samfunn. Bruker vi dette konseptet som grunnlag for diakonal praksis, vil vi komme fram til en ny forståelse av fundamentet for relasjonene i samtalen. Fundamentet er noe det tar tid å skape – å stå side om side med folk i hverdagens gjøremål – nemlig å skape rom for å utvikle "kunsten og erfaringen" med det å leve i fellesskap. Dette kan inkludere enkle ting som å lage mat, og kan lede til mer komplekse aktiviteter. Fra dem igjen kan det skapes nye alternativer, eller flere mennesker kan mobiliseres for å støtte opp om og arbeide for endring. En slik arbeidsmodell vil kreve en nytenkning om opplæring, utvikling og støtte til diakoniarbeidere og om den økonomiske støtten og ressursene til diakonalt arbeid, fordi resultatene av en slik erfaringsbasert og induktiv tilnærming (der generelle

slutninger trekkes ut av det spesielle) ikke lett kan forutsees.

Å bruke tid og samtale i diakoni

Et av de største spørsmålene i denne tilnærmingen gjelder vurderingen av bruken av tid og samtale. I vanlig prosjekt-design er rammeverket gjerne bygget opp rundt definerte mål og tidsløp. Denne innstillingen kan faktisk også speile kulturelle mekanismer som ekskluderer mennesker. Økonomidrevne modeller styrt av effektivitet begrenser tiden som kan "brukes" på hver person. Ofte er arbeidets mål lagt på forhånd, og samtalen skvises så inn i rammene av et tidsbegrenset møte. Å basere diakonal praksis på visjonen om liv i mangfoldig fellesskap inkluderer å bygge kreative relasjoner som fører til aktiviteter som ikke var forutsett. Slik skapes ny kunnskap og nye handlinger, kanskje til og med en ny måte å leve sammen på! En slik tilnærming, med tillitsbaserte relasjoner, lar mennesker identifisere felles temaer og oppdrag og samarbeide om dem. I kontekster hvor tradisjonen for at mennesker arbeider sammen har gått tapt, er tiden inne for å gradvis bygge opp igjen tillit og relasjoner gjennom samtale og selvtilitsbyggende samhandling. Denne tilnærmingen er også viktig på områder hvor politisk endring ikke virker sannsynlig, men hvor endring kan oppnås på

lokalt nivå. Det sentrale er å behandle mennesker med verdighet og å utvikle nye måter å arbeide sammen på. En slik tilnærming sikrer diakonale medarbeidere mot stereotype forutinntatte meninger om bestemte gruppers oppførsel, for eksempel ungdom eller innvandrere. Hvis vi arbeider med mennesker vi har negative antagelser om, vil det, uansett hvor mye vi prøver å skjule det, bli til stengsler og gjerder som hindrer oss i å arbeide kreativt for endring. Faktisk er slike antagelser eller skjulte fordommer synlige og vil avspeiles i oppførsel og svar som gis til menneskene det gjelder. Vi må samtidig poengtere at vi ikke foreslår at en skal gi opp sin egen kultur og identitet. Vi skal heller bringe vår kultur og identitet inn i dialog med andre, noe som kan forandre alle involverte. Denne måten å se liv i mangfold på, er en av de viktigste måtene vi kan bygge tillit på og plukke fra hverandre frykten for den «andre», en frykt som noen ganger til og med kan lede til vold.

Slik er profesjonell, frivillig og megningsbasert diakoni et synlig kristent vitnesbyrd om alle menneskers verd, som skapt i Guds bilde. Det er en grunnleggende byggestein for sosial endring, særlig når vi vet at marginaliserte mennesker og grupper sjelden engasjerer seg i sivilsamfunnet. Dette skyldes til dels at de ikke har noen erfaring med å samarbeide for å nå felles mål utover overlevelse fra dag til dag. I noen tilfeller har selvtiliten og tilliten til andre mennesker blitt så undergravd at grunnleggende relasjonelle strategier trengs. Uten et engasjement rotfestet i et menneskes livsmiljø skjer ikke varig endring. Samtidig innebærer dette en revurdering av modellene for diakonal profesjonalitet og også for prestens profesjonalitet. Tanken om diakoni som en livsstil bør provosere til refleksjon rundt de sekulære, profesjonelle modellene som diakonien låner. Å arbeide tett med mennesker i alle faser av livet betyr at grenser må vurderes på en annerledes måte (ikke regulert av åpningstidene til et kontor eller senter, for eksempel).

Diakoni er en måte å tilnærme seg livet i lokalsamfunnet

- ✓ Kristen identitet er bygget på og i fellesskap. Hvordan kan vi styrke forståelsen av livgivende kristent vitnesbyrd gjennom samarbeid med andre aktører, for et bedre samfunn?
- ✓ Diakoni er en livsstil, en konsekvens av kristen tro. Hvordan kan vi bringe dagens profesjonaliserte og byråkratiserte krav i dialog med kristne verdier?
- ✓ Hva kan gjøres for å styrke kirkens evne til integrering? Hvordan kan kirken bli i stand til å være med og skape gode nabolag og liv i mangfoldig fellesskap med dem som lever i sårbare situasjoner?
- ✓ Hvordan kan diakoni bli en motivator og en bevegelse som endrer menneskers tankesett, og som gjør kristent vitnesbyrd synlig i det større fellesskapet og samfunnet?
- ✓ Hvordan kan diakoni støttes i konteksten med finanskriser i kirker og i nasjonal økonomi? Hvordan kan vi styrke den diakonale identiteten og gi den rom, også i kirkelige strukturer, som «liturgien etter liturgien»? Hva betyr det å være en diakonal kirke?

Diakonal kirke

Fra resonnementene rundt et liv i mangfoldig fellesskap (conviviality) kommer en visjon om en diakonal kirke og åpne møtesteder i kirkene. Bymisjonen i Nederland har gjort slike erfaringer med baser i lokale nabolag, ofte med et lite sentrum, og med utgangspunkt i tilstedeværelse i hverdagslivet til mennesker. I diakonalt arbeid har veldig ofte en frivillig medarbeider klare oppgaver. Det er en person med ressurser og med tid, som er engasjert i å støtte en annen person eller aktivitet. Men i nabolagsbaserte aktiviteter er den frivillige kanskje en som er i samme situasjon som resten av gruppen, og en person som trenger hjelp. Hele gruppen kan bli involvert i å arbeide for endring. I denne konteksten blir skillelinjene vagere mellom den tradisjonelle frivillige rollen og rollen til en aktivist som arbeider for endring. Folk kan ha forskjellige roller til

forskjellige tidspunkt fordi aktivitetene har sitt ankerfeste i hverdagslivet og frivillige medarbeidere kan gis mange roller. Gjennom slike lokale sentre eller engasjerte lokalmenigheter, og på grunn av den tilliten de har bygget opp over tid, blir det lettere å koble gjensidig støtte med sosial eller politisk mobilisering. For diakoniarbeidere er det å bygge fellesskap og bringe forskjellige grupper og interesser sammen, viktige oppgaver. Knyttet til dette er også det å delta i nettverk og bygge broer til andre institusjoner og organisasjoner som arbeider i feltet. Diakoniarbeideren er en kombinasjon av organisator, nettverksbygger og støttespiller. Dette diakonisynet åpner også for økumenisk og interreligiøst samarbeid.

Men, som vi har vist, er diakonien spesielt opptatt av marginaliserte grupper, og det er viktig å ikke bare ha fokus på relasjoner i lokalmiljøet og gjøre

relasjonene der til problemet, men ha et spesielt fokus på det diakonale kallet om å sikre rettferdighet og deltakelse for ekskluderte grupper. Det er dette vi skal se nærmere på i neste kapittel.

3. Rettferdighet

Diakoni fremmer likeverd og rettferdighet

Diakoni og spørsmål om urettferdighet

En av diakoniens viktigste roller er å vende oppmerksomheten mot mennesker og grupper som lider under urettferdighet og utnyttelse. Dette arbeidet er rotfestet i et direkte engasjement med mennesker som er marginaliserte, for eksempel mennesker som ikke har en betalt jobb, som kun får spredte jobber eller som på andre måter har dårlige arbeidsvilkår. Andre viktige rettferdighets-tema for diakonien er rettighetene til innvandrere og minoritetsgrupper, mennesker med nedsatt funksjonsevne, og rettighetene til mennesker som ikke anerkjennes juridisk.

Generelt kan diakoniens fokus på rettferdighet deles inn i tre hovedlinjer:

Hjemløse organiserer seg

En gruppe hjemløse mennesker og gateaktivister i Niedersachsen, Tyskland, hadde begynt å organisere seg. Med støtte fra Diakonia klarte de å bygge et nettverk kalt Armutsnetzwerk e.V. (Fattigdomsnettverket) og etablere et internettforum med politisk, juridisk og praktisk informasjon for hjemløse mennesker. Nettverket og databasen er tilgjengelige fra internettkafeer og fra alle sosialarbeideres kontorer (www.berber-info.de). Medlemmer av nettverket sendes som delegater til European Anti-Poverty Network (europeisk nettverk mot fattigdom) og er i kontakt med andre som forsøker å etablere selvhjelpsorganisasjoner for hjemløse i andre land.

Peter Szyuka (Tyskland)

Den første følger prioriteringen av mennesker som er marginaliserte, eller som på en eller annen måte er underprivilegerte. Diakoni bygger på forståelsen at alle er skapt i Guds bilde, og er like mye verd uansett status, klasse eller evner. Ingen kan derfor nektes det mest grunnleggende som trengs for et liv i verdighet. Diakonien må arbeide direkte med dem som er marginaliserte, for å kunne svare på deres behov. Men det å svare på behov må gjøres på en slik måte at det forsterker menneskeverdet til alle mennesker involvert og gjør det mulig for dem å delta i håndteringen av det som plager dem. Ett eksempel: Tilgang til mat er ikke bare et spørsmål om mat, men også om hvordan maten fordeles, hvilken sammenheng den fordeles i, og om fordelingen preges av et liv i mangfoldig fellesskap som inkluderer samhandling.

Den andre hovedlinjen er knyttet til den første. Sosial rettferdighet handler også om deltakelse. Å oppfylle basisbehov er grunnleggende, men det er også vesentlig at alle mennesker evner å delta i samfunnets politiske, økonomisk og kulturelle liv. Problemet er at mennesker som økonomisk og ressursmessig står svakt, også ofte mangler tid og ressurser til å delta i sivilsamfunnet. Et fungerende demokrati forutsetter bred deltakelse i institusjonene og prosessene som påvirker folks hverdagsliv.

Den tredje hovedlinjen er å presse på for implementeringen av politiske og økonomiske ordninger som sikrer at samfunnets ressurser tjener det felles gode. Det betyr at økonomiske og politiske myndigheter også er ansvarlige for alles velferd og for vern av skaperverket. Det har tidligere blitt bemerket at vi ikke bare skal svare på de umiddelbare behovene, men også arbeide for et samfunn og en økonomi som ikke avler fattigdom (Interdiac, 2010).

Nye studier fra FNs utviklingsfond (UNDP) i Sentral- og Øst-Europa og den tidligere Østblokken har framsatt

Aleneforeldre mot fattigdom

En gruppe alenemødre og –fedre i landsbyen Uslar i Niedersachsen, Tyskland, var bekymret for fattigdom blant barn, og for deres barns framtid. Den tyske regjeringen hadde innført en såkalt "Utdannings- og deltakelsespakke" (Bildungspaket) som var ment å skulle gjøre situasjonen for fattige barn bedre. Det viste seg at prosessen for å få del i finansieringen var svært byråkratisk, og mesteparten av pengene nådde ikke barna. Høsten 2012 bestemte organisasjonen for aleneforeldre seg for å dra til Berlin for å konfrontere politikerne i den nasjonale regjeringen med de dårlige resultatene av «pakken». Gruppen bestemte seg også for å symbolsk gi tilbake "pakken" til avsender. I Berlin organiserte gruppen en åpen høring, med støtte fra Diakonia, for å argumentere for at endring behøvdes, og for å gi "pakken" tilbake! I kjølvannet av denne og andre aksjoner endret regjeringen programmet.

Peter Szyuka (Tyskland)

en modell for å overvinne ekskludering. Modellen legger vekt på tre relaterte dimensjoner: økonomisk ekskludering (arbeid, trygd, osv.), tilgang til gode helse- og sosialtjenester og utdanning, og muligheter for deltakelse. Alle tre påvirker hverandre gjensidig (UNDP 2011). Denne tilnærmingen bekrefter behovet for å se på forskjellige nivåer av beslutningstaking i samfunnet, fra det lokale til nasjonale og internasjonale institusjoner.

Lokaldiakoni bør være basert på og kan bidra i alle tre hovedlinjer: å møte behov, å oppmuntre deltakelse og å arbeide for politiske endringer. Gjennom Solidaritetsgruppens arbeid har vi sett at det i noen kontekster er mulig å bygge opp tjenester på en slik måte at de preges av brukermedvirkning og brukerstyring. Dette nyter storsamfunnet godt av, siden mennesker som ofte ansees som passive, blir aktive. Ved å skape en endringsstrategi, kan diakonien og andre overvinne pessimisme på lokalt plan og åpne opp for deltakelse i uventede settinger.

Støtte til menneskerettighetene er del av en diakonal selvforståelse og innebærer at diakoni kan alliere seg med andre sivilsamfunnsorganisasjoner for å både støtte og drive kampanje for endring. I etterdønningene etter finanskrisen er diakoniens rolle i forsvar for sosiale og økonomiske rettigheter enda viktigere. Måten diakoni og kirken arbeider på med mennesker som lider under ekstrem ulikhet og urettferdighet,

vil variere ettersom hva konteksten er og hvilke muligheter som finnes. I noen land har kirken, i samarbeid med sivilsamfunnet, tilgang til politiske beslutningstakere (for eksempel kirkens arbeid med lokale "forbund av arbeidsledige" i Finland); i andre land vil det være vanskeligere. Uansett er hovedpoenget å ikke bare arbeide med enkeltmennesker eller for den saks skyld grupper, men å også søke å endre de strukturelle årsakene til ulikhet og urettferdighet. Dette er en av grunnene til at myndiggjøring er så viktig, og til at kirken og diakonien bør arbeide med og ikke bare for marginaliserte mennesker. Slagordet "Nothing about us without us" (ingenting om oss uten oss), som først ble brukt av aktivister i bevegelsen for mennesker med nedsatt funksjonsevne, er relevant også i dette arbeidet!

Diakoni diskriminerer ikke

I Europa finnes mennesker med få eller nærmest ingen sosiale og økonomiske rettigheter. Dette står i motsetning til menneskerettighetskonvensjonene som statene har skrevet under på, som sier at stater skal oppfylle rettighetene til mennesker som bor på deres territorium. Kirken og diakonien kan ikke gå med på slike doble standarder. Kirken og diakoniens svar på lidelsene og urettferdigheten dette skaper, kan være å tilby tjenester og å drive kampanjer og politisk påvirkningsarbeid. Jo mer splittet samfunn er, jo mer må diakonien

Diakoni fremmer likeverd og rettferdighet

- ✓ Hvordan tar vi ansvar for å opprettholde rettferdighet, som enkeltpersoner og kirker?
- ✓ Diakoni er en stemme på vegne av dem som lider urett. Hvem skal diakonien henvende seg til, sammen med, og på vegne av, dem som ikke behandles rett?
- ✓ Hvordan unngår vi lettvinne svar på kompliserte kontekster?
- ✓ Diakonien ønsker å forholde seg til etiske utfordringer i åpenhet. Hvordan behandler vi en situasjon hvor det å arbeide i det stille kan være en forutsetning for å støtte sårbare mennesker (for eksempel papirløse mennesker)?
- ✓ Hvilke elementer trengs for å oppnå en konstruktiv relasjon mellom kirke/diakoni og stat i en tid hvor ressursene reduseres, og verdier er i endring?

alliere seg med dem som har tapt i denne prosessen, og som, særlig i disse tider, betaler prisen for redningspakkene til finansinstitusjonene. Dette er et slags tvungent offer. I et kristen verdensbilde skal ingen lenger behøve å ofre seg for andres velferd. Dette er en av betydningene av korset og oppstandelsen.

Rettferdighetsperspektivet framprovoserer spørsmål om situasjoner hvor kirken selv er selektiv i avgjørelsene om hvem som skal få hjelp. Spørsmål om rettferdighet utfordrer også diakonien til å praktisere deltakelse og ikke-diskriminering i alle aktiviteter. Diakonia kan ikke kjempe for rettferdighet og likeverd for alle hvis ikke diakonal og kirkelig praksis er rettferdige – i både strukturer og aktiviteter.

Redskapene diakonien trenger for å utvikle seg videre, inkluderer kampanjearbeid og politisk påvirkningsarbeid, sammen med og på vegne av andre. Det inkluderer også samarbeid med sivilsamfunns partnere der hvor man har felles mål. Rettferdighetstema bør være sentrale i økumenisk samhandling, med praktiske støttetilbud, inkludert «skjulte» tjenester ved behov. Støtte er like fullt ikke en erstatning for politisk handling for å fjerne årsakene til urettferdighet. Dette innebærer ikke en forståelse av kirken som lovgiver eller håndhever av loven. Kirkens arbeid bygger alltid på nåde og respekten for hvert menneskes uendelige verdi. Disse temaene blir viktigere

og viktigere, og bør reflekteres ikke bare i diakonalt arbeid eller i kirkens randsoner. Diakonien oppgave er å bringe disse temaene inn i hjertet av kirkens arbeid, på alle nivåer.

I tillegg til menneskers levevilkår i samfunnet, er det viktig for diakonien å forholde seg til de verdiene som ligger til grunn for økonomiske og politiske beslutninger. Verdiene bak dagens form for markedsøkonomi er med og former kulturen og sosialtjenester, helse og velferd. Forbrukerkulturen kan feire valgmulighetene for dem med ressurser, men tendensen er samtidig at tilbudet til marginaliserte mennesker og grupper minsker. Vi skal derfor nå rette oppmerksomheten mot spørsmål om menneskeverd i dagens økonomiske kontekst.

4. Verdighet

Diakoni er en motkultur til forbrukersamfunnet og markedsdrevet økonomi

Innledning: et forbruksrettet og markedsdrevet samfunn?

Allerede på 1970-tallet begynte kirkene i Europa å merke veksten av et forbrukersamfunn som preget enkeltmennesker og lokalsamfunn. Arbeidsmarkedet og sosiale relasjoner har blitt preget av både forventningene om stadig forbruksvekst og av utviklingen i teknologimarkeder, særlig kommunikasjonsteknologi. Sammenbruddet av tidligere planøkonomier åpnet hele Europa opp for forbrukspress. Solidaritets-

© Peter Szynka/Diakonisches Werk Oldenburg

“Herrens ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne et godt budskap for fattige. Han har sendt meg for å rope ut at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri og rope ut et nådens år fra Herren.”

(Luk 4,18-19)

gruppen bemerker at kombinasjonen av forbrukerverdier og presset fra finansmarkeder har bidratt til oppsplitting av samfunn. Ett av de tydeligste skillene i hele regionen er mellom en mindre gruppe veldig velstående individer og et økende antall mennesker som lever i fattigdom. Det økende gapet gjør forsøk på å styrke felles goder enda vanskeligere. Tidligere generasjoner levde med mangel på selv de mest grunnleggende varer og tjenester, og mangel på ressurser til å dekke basisbehov. Nå finnes igjen lignende omstendigheter i noen regioner og for noen grupper i Europa. Nye avgjørende årsaker til dette er jaget etter en fortsatt forbruksvekst (uten relasjon til basisbehov) og prioriteringen av redningspakker for finanssystemene. Resultatet er veldig ofte at offisielle forsøk på å takle den økonomiske situasjonen bare skaper mer fattigdom og ikke forholder seg til mennesker basisbehov.

Framveksten av et forbrukersamfunn preger menneskers selvforståelse. Den baserer seg på en stadig økende stimuli av menneskers ønsker, som faktisk er endeløse, i motsetning til grunnleggende behov, som kan avgrensnes. I forbruksdrevne økonomier og samfunn blir personlig identitet og selvrealisering sett i sammenheng med forbruket av visse goder og tjenester. Dette skaper et bilde av selvrealisering og “det gode liv” som er basert på uuttømmelige lengsler og tvungen produktutvikling. Et samfunn

som er gjennomsyret av forbrukskultur, fører med seg stress, gjeldsbyrder for individer og familier, og mindre tid til relasjoner og refleksjon. I kristen lære forstås grådighet som synd. Grådighet er grenseløst og det er det grenseløse forbruket som nå feires, som har forårsaket den økende fattigdommen for mennesker og lokalsamfunn i forskjellige deler av Europa. Derfor er den nåværende økonomien og den underliggende økonomiske modellen et viktig fokusområde for kirkelig, og særlig diakonalt, engasjement.

Dette avsnittet har overskriften «verdighet». Vi vil utforske sammenhengen mellom verdighet og velferd. I mange diskusjoner om fattigdom erkjennes forbindelsen mellom fattigdom og (mangel på) verdighet. Det tas for gitt at alle skal behandles med verdighet, men verdighet er sjelden definert i politiske målsettinger eller i praktisk gjennomføring (Addy, 2011).

Guds inkluderende kjærlighet til alle og hva den innebærer

Guds inkluderende kjærlighet til alle er den rake motsetning til egendefinerte selvbilder basert på evnen til å forbruke og veksten i egen inntekt og formue. Verdighet, i neoliberal språkdrakt, springer ut fra et individfokusert menneskesyn der et menneskes (økonomiske) suksess er et resultat av egne

beslutninger og ansvar. I kristen språkdrakt er verdighet et mer relasjonelt begrep. Det tar ikke fra mennesker evnen og ansvaret for å ta egne livsvalg, men det anerkjenner det mellommenneskelige grunnlaget for beslutninger. Menneskets verd og verdighet i kristen terminologi springer dessuten ut fra forståelsen av mennesket som skapt i Guds bilde, og omfavnet av Guds kjærlighet. Dette innebærer at ingen systemer burde skade menneskers verdighet, om det så er systemer som er ment å gi omsorg eller arbeid, eller det er finanssystemer. Den diakonale forståelsen av mennesket fokuserer på relasjoner og vern om skaperverket. Når markeder (særlig finansmarkeder og markeder som spekulerer i goder som er del av menneskers grunnleggende behov, for eksempel mat) settes foran menneskelige behov, blir det en slags avgudsdyrkelse som undergraver menneskeverdet, og som bør avdekkes. Dette har blitt enda tydeligere i etterdønningene etter finanskrisen i 2008.

Konsekvenser for velferd og diakoni

Gjennomføringen av neoliberal politikk har også betydd endringer i velferdsstaten, med tilpasning til markeds mekanismer og konkurranseutsetting. Det betyr at kirken og diakonien mer og mer står i fare for å bli “fanget”

Nylig har den globale finanskrisen og miljøkatastrofer på dramatisk vis avdekket underliggende, opprørende grådighet, hvor det å søke profitt helliger alle midler, og vår grunnleggende medmenneskelighet betaler prisen.

Som en trosbasert organisasjon, er det viktig at LVF-fellesskapet taler mot grådighet, som dypest sett er et åndelig spørsmål (jf. Lut hers diskusjon av det første bud i den lille katekismen). Systematisert grådighet dominerer, gjør mennesker til slaver og forpurrer Guds vilje for menneskelige samfunn og for hele skaperverket. Dette står i rak motsetning til bønningen “Gi oss i dag vårt daglige brød” som baserer seg på overbevisningen om at det vil være “nok til alle”(LVF, 2010).

Diakoni er en motkultur til forbrukersamfunnet og markedsdrevet økonomi

- ✓ Hvordan kan vi forandre forbrukersamfunnet og markedsdrevet økonomi, som på én og samme tid er årsak til marginalisering og grunnlag for menneskers livsvilkår?
- ✓ Hvilke konstruktive ideer kan diakonien foreslå for å løse den fastlåste situasjonen i dagens verdensøkonomi? Kan kristne verdier og praksis bidra til alternativer til en markedsdrevet økonomi?
- ✓ Hvordan kan vi ta tak i de komplekse omstendighetene som skaper splittelser og forskjeller i samfunn?
- ✓ Kirkene er del av markedssystemet og samfunnet, kulturen og strukturene som marginaliserer. Hvordan kan kirken være solidarisk, når utgangspunktet ofte er en privilegert posisjon?
- ✓ Hvor kan diakonien finne åpne rom for å utvikle sine perspektiver og forslag?
- ✓ Hvordan kan diakonien bidra til en verden med mer rettferdighet og kjærlighet?

av økonomistyrte ideer. Vi er vitne til nedbyggingen av sosiale systemer som tidligere ble bygget opp gjennom lang tids kamp, og til tilbakegang i velferd for innbyggere i land hvor velferden akkurat hadde begynt å vokse. Når vi framholder menneskeverd som et sentralt begrep, medfører det at alle mennesker, også de som ikke har noen del i den markedsdrevne økonomien, fortjener å behandles med respekt. Når menneskets verd er sentrum i vårt menneskesyn, følger det at hvert menneske, som skapt i Guds bilde, har den samme etiske tyngde som ethvert menneske (Levinas, 2006). Det faktum at virkeligheten ikke er slik, utfordrer diakonien og kirkene både på et praktisk nivå, i møte med mennesker som faller utenom, og på et politisk nivå, for å få endret prioriteringene. Det har følger for kvaliteten på diakonale og sosiale tjenester og for offentlig stillingstaken. Diakonien kan ikke si seg fornøyd kun med rollen å støtte et økende antall mennesker som har lite tilgang til ressurser.

I praksis skaper den dominerende ideologien hjemløshet. Den splitter opp familier og øker lidelse. Et eksempel: Etter at det økonomiske systemet ble endret i Latvia og under press for å velge markedsdrevne løsninger, valgte staten å privatisere mange leiligheter. Folk ønsket valgfrihet og tenkte at en

leilighet ville gi sikkerhet. Mange kjøpte derfor leilighetene sine ved hjelp av banklån. Konsekvensen var, for det første, at staten trakk seg ut av all fellesskapsorientert boligpolitikk. For det andre var det mange som, da den økonomiske krisen kom, ikke kunne betale lånene sine. Dette er en av grunnene til at så mange dro til andre land for å prøve å finne (dårlig betalt) arbeid. De var i gjeldskrise og hadde til slutt ingen andre muligheter.

Verdiene som ligger til grunn for et forbruksorientert og markedsdrevet samfunn, preger i økende grad også politiske beslutninger om sosial velferd,

helse og utdanning. Slike overordnede, sosiale verdier har også konsekvenser for diakonalt arbeid, særlig der hvor arbeidet drives med offentlig støtte. Helt konkret sees dette gjennom press for å bruke markedsdrevne løsninger og kostnadseffektive tjenester som kan komme til å endre måtene å arbeide på. Tiltak skal gjennomføres på en viss tid, og det forventes, på samme måte som med store offentlige institusjoner, at diakonien skal fokusere på mål som er akseptable innenfor det rådende sosiale og økonomiske systemet. I noen kontekster protesterer diakonien og kirkene mot denne

© Peter Szyuka/Diakonisches Werk Oldenburg

rollen ved å bruke en kombinasjon av kreative, alternative modeller for arbeid og kampanjer for endring. I diakonal tankegang er det ikke mulig å arbeide med marginaliserte mennesker på kun et instrumentelt grunnlag. Det finnes ingen tidsbegrensninger eller suksesskriterier som kan dekke uttrykket for Guds kjærlighet og Guds nåde (Menkveld, 2011).

Nytenkning og motstand

Diakonien og kirkene må legge opp en strategi som omfatter både nytenkning og motstand. Det er viktig å samarbeide med sivilsamfunnet for å skape nye sosiale og økonomiske alternativer som gjør det mulig for mennesker å overleve og utvikle sine evner. Diakonale sentre og kirker bør utvikle sin rolle som åpne rom hvor nytenkning og videreutvikling av strategier og politikk kan skje. Med dette som utgangspunkt kan kirkene bruke sin kapasitet til å påvirke nasjonal og internasjonal politikk. Kirken og diakonien kan også utarbeide nye modeller ved å legge opp sin egen virksomhet på en rettferdig og bærekraftig måte.

Spørsmålet vi står igjen med, er hvordan denne økonomien kan endres og bli et godt utgangspunkt for menneskers livsgrunnlag og velferd.

© ELCL/Martins Urdze

Eplefestivalen – Liepaja, Latvia

Eplefestivalen er en stor begivenhet i menighetslivet vårt. Noen sa en gang at det er en kjedereaksjon av giverglede. Den holdes én gang i året, før høsttakkefesten, i oktober. Mer enn 60 bønder gir av sin grøde – grønnsaker, frukt, syltetøy og brød. På eplefestivalen deles varene ut, samtidig som at folk kan gi en gave. De innsamlende midlene brukes til å støtte mennesker med nedsatt funksjonsevne i landsbyområdene rundt Liepaja. Det er mye sang, glede og musikk under festivalen. Hele menigheten er engasjert i forskjellige aktiviteter. Senere inviterer vi også alle bøndene til en sosial ettermiddag i kirken.

Martin Urdze

© Gottfried Stoppel

DEL TRE

Å forme og fornye diakoni i lokalsamfunn

1. Å begynne lokalt

Innledning

Til tross for alle forskjellene hva angår kontekst og erfaring, ble representantene som deltok i "Seeking Conviviality"-prosessen, enige om at hovedmålene inkluderer:

- ✓ å engasjere seg i myndiggjørende og omskapende tjeneste med marginaliserte grupper og lokalsamfunn
- ✓ å oppdage potensialet som finnes innad i slike grupper, og forsterke medfølelsen, den gjensidige respekten og rettferdigheten
- ✓ å forbedre livskvaliteten i marginaliserte samfunn og grupper
- ✓ å øke bevisstheten rundt menneskers livssituasjon og samarbeide med dem for å skape endring

Evangeliet, med håpet og troen det gir, holder diakonale arbeidere oppe i deres bestrebelser med å motivere til frivillig engasjement, oppmuntre lokalmenigheter og -samfunn, og støtte tiltak for endring.

Arbeidsmetodene varierer, avhengig av de respektive diakonale tjenestene, og inkluderer:

- ✓ å ha et vedvarende nærvær i lokalsamfunnene, nært innpå folks hverdagsliv,

- ✓ å oppmuntre mennesker til deltakelse og utvikling i lokalsamfunnet,
- ✓ å gi råd og veilede enkeltmennesker,
- ✓ å drive kampanjer, påvirkningsarbeid og lobbyvirksomhet sammen med, og på vegne av, de som er vanskeligst stilt, i kirken og samfunnet,
- ✓ å skape team, nettverk og dialog.

Det er også en prioritet å organisere muligheter for læring, undervisning og forskning på temaene som tas opp i dette dokumentet. Her vil vi følge opp hovedpoengene som ble omtalt i del to, og se på hvordan de kan utvikles fra idé til praksis.

Cross Congregation, Liepaja, Latvia

Vår hovedtanke er at diakoni ikke er én adskilt del av hva menigheten gjør. Den må være til stede i alle sider av menighetslivet, fra søndagsmorgenen, når barna (som ofte kommer fra svakerestilte familier) får et måltid, til koret som opptre regelmessig på det lokale gamlehjemmet. Vi må stadig spørre oss selv hvordan våre grupper kan være åpne for dem som trenger det, og ikke bare være til for sin egen del.

Menigheten har 115 medlemmer. Mange av dem deltar som frivillige i diakonale aktiviteter. Innimellom har vi hatt flere prosjekter, men den økonomiske støtten strekker seg til maksimum to år. Etter dette må vi vente noen år for å kunne søke støtte til et nytt prosjekt. I mellomtiden prøver vi å fremme hjelp til selvhjelp. Prosjektene hjelper gjerne vanskeligstilte mennesker til å lære nye ferdigheter, og noen av dem får nok selvtilitt til å registrere en virksomhet og selge produktene sine. Vi prøver å støtte dem ved å finne markeder og bistå med opplæring. Av og til organiserer vi sammenkomster hvor folk kan utveksle produkter og tjenester. Den menneskelige kontakten er viktig for å skape tillit. Gjennom dette arbeidet har mange folk blitt interesserte i menigheten, og noen har meldt seg inn.

Vi har en kirke og et menighetshus som brukes av flere organisasjoner og selvhjelpsgrupper. Det er veldig viktig å bygge et nettverk av organisasjoner som jobber i sosialektoren. Vi har regelmessige møter med politikere og kommuneansatte for å fremme eller støtte ulike saker. Vi hjelper også andre menigheter med å utvikle deres diakonale arbeid, blant annet ved å gi opplæring til frivillige.

For å kunne få økonomisk støtte har menigheten etablert Liepaja Diakonale Senter som en egen organisasjon. Dette gjør det mulig for oss å få med på laget mennesker som vil støtte arbeidet vårt uten å være medlem i menigheten.

Målene for senteret er å:

- tilby materiell, medisinsk og åndelig hjelp til sosialt vanskeligstilte personer, særlig uføre, i byen og distriktet Liepaja
- styrke lokalsamfunnet og selvhjelpsaktiviteter blant innbyggerne
- støtte diakonalt arbeid i de kristne menighetene i Liepaja distriktet

Martin Urdze (Latvia)

Kallet

Det diakonale kallet er forankret i menighetslivet ...

Da vi så nærmere på gruppas erfaringer (se avsnittet om kallet i del to), gjenoppdaget vi viktigheten av menneskelige relasjoner og behovet for å fokusere lokalt. Det er en etablert sannhet at utviklingen av diakoni er avhengig av motiverte mennesker, og her spiller menigheten eller den lokale kristne gruppa en avgjørende rolle. Hvis diakoni står sentralt i menighetslivet, er sannsynligheten større for at mennesker får mulighet til å utvikle en forståelse av sitt eget oppdrag eller kall. I en inkluderende, åpen og støttende menighet vil kallet til diakoni lettere fostres hos medlemmene fordi det vil virke naturlig og ikke som et særskilt fagområde.

Det kan hende at et diakonalt kall er noe som blir fanget opp, heller enn at det læres ("caught not taught"), for å bruke et engelsk uttrykk, når mennesker er del av et støttende, oppmuntrende miljø. Denne effekten kan forsterkes ved å sørge for at alle deler av kirkens virke, som for eksempel konfirmandtopplæring, legger vekt på diakoni og det å ta del i kristne, sosiale handlinger i praksis. Spesielt tilrettelagte programmer kan utvikles på lokalplan for å fremme et diakonalt kall blant unge mennesker. Disse kan videreføres gjennom initiativ som et «diakonalt år» med tjeneste et annet sted i landet eller i utlandet. Men slike initiativ må bygge på en lokal diakonal kultur, for å kunne bli noe som integreres i hele livet, og ikke bare et valg knyttet til én viss fase.

... men det krever en klar utviklingsstrategi

For det andre burde menigheter ha en strategi for å utvikle diakoni med klare mål. Her er et eksempel om arbeidet fra erfaringer fra Sverige:

© Gottfried Stoppel

- ✓ Fra kirken som en 'klubb for dem med samme interesser', til en kirke som forholder seg til faktiske, sosiale behov
- ✓ Fra en kirke som støtter noen individer, til en kirke som støtter mange grupper
- ✓ Fra en kirke som er til for én minoritet, til en kirke som anerkjenner og samarbeider med mange minoritetsgrupper
- ✓ Fra å prøve å fylle de (voksende) gapene i offentlige tilskudd, til å være med og forme offentlige vilkår og samarbeide med sivilsamfunn og offentlige instanser der det passer
- ✓ Fra stille diakoni til profetisk diakoni

(Tilpasset fra en modell laget av Grytnäs menighet, Sverige)

Retningslinjer som disse kan forme menighetsarbeid og danne et bakteppe for en diakonal kultur. Dette omfatter hele spekteret fra gudstjeneste til sosialt arbeid og inkluderer avgjørelser om tilrettelegging og bruk av fasiliteter

og eiendom for ulike grupper. Det omfatter også forskjellige aktiviteter for ulike aldersgrupper og ulike identitets- eller interessegrupper. En slik prosess kan få fram at et diakonalt kall ikke bare er et personlig anliggende, men er forankret i hele menighetens kall.

Personlig motivasjon trenger næring

Gjennom myndiggjørende og endringsskapende diakonale tilnærminger, kan mennesker som mottar støtte, selv bli aktører. Veldig ofte bunn motivasjonen i at de strever med personlige spørsmål, og opplevelsen av at andre også strever med lignende ting. Av denne, og mange andre grunner, er det viktig å ikke begrense mennesker til rollen som tjenestebroker eller mottaker, men å se dem som deltakere og bidragsyttere, med egne sterke sider og potensiale.

På den andre siden er det mange mennesker uten noen eksplisitt kristen tro som engasjerer seg i diakoni. I en kontekst hvor det reflekteres åpent rundt arbeidet og sammenhengen mellom gudstjeneste og diakoni, kan de også bli troende kristne. Som en deltaker i Solidaritetsgruppen påpekte:

“Evnen til å gjøre det gode er rotfestet i det faktum at mennesker er skapt i Guds bilde”. Derfor er det ingen overraskelse at kallet til å tjene er en felles, menneskelig egenskap. Fra dette kan vi trekke to konklusjoner: For det første, diakonien burde søke samarbeid med alle mennesker og organisasjoner som har et lignende kall. For det andre, vi kan ikke kun låse oss til den tradisjonelle ideen om at Guds kall må høres før vår nestes rop kan høres. Som Luther fremhevet, går Gudskjærligheten og nestekjærligheten hånd i hånd. Noen ganger høres Guds kall gjennom vår neste, og noen ganger leder vår nestes rop til Guds kall (Collins, 1994).

Hvert menneske som reflekterer over sitt eget liv og motivasjon for å engasjere seg i diakoni, vil oppdage at de har en spesifikk forståelse av tjeneste. Den er relatert til erfaringene deres, og til ideer de har tatt med seg fra omgivelsene sine i kirke og samfunn. Det er veldig viktig at mennesker, når de har et kall til diakonal tjeneste, også reflekterer over hvilke typer tjeneste som ligger nærmest deres egen erfaring og selvforståelse. På samme måte må menigheter og diakonale organisasjoner reflektere over tjenestemodellene sine, særlig med tanke på raske omveltninger i kontekst og i det økonomiske grunnlaget for velferd. For ulike situasjoner trengs det selvfølgelig ulike former for tjeneste, og kanskje ulike kunnskaper og ferdigheter også. Når det er god overensstemmelse mellom personlige ideer og modeller for tjeneste og organisasjonsmodeller, er faren sannsynligvis mindre for at medarbeideren vil bli utbrent! Dette er særlig viktig med tanke på diakonalt arbeid som krever en særlig personlig investering, og det å finne mennesker til mer spesialiserte frivillige oppgaver innen diakoni, som det å arbeide med innsatte eller med mennesker med psykiske lidelser.

Diakonal tjeneste begynner nært innpå hverdagslivet ...

I Solidaritetsgruppens arbeid har vi fått en forståelse for at diakonal tjeneste må begynne nært innpå menneskers hverdag. Diakoni ser hele mennesket, ikke bare problemene deres, og tar utgangspunkt i deres sterke sider og ekspertisen deres. Diakonal tjeneste bør unngå to fallgruver. Den første er å anta at problemer kan defineres pent og pyntelig fra utsiden og løses ved at tjenester gis uten at menneskene det gjelder, er involvert. En gjør seg da kronisk avhengig av arbeidere og frivillige, og til slutt fører det til overbelastning og utbrenthet. Dessuten skaper det ikke ressurser, men passivitet blant brukere av tjenesten. Ideen om mennesket som en som både gir og tar imot, er grunnleggende for diakonien.

Den andre fallgraven er å anta at menneskers behov passer inn i fastlagte modeller og bestemte tidsrammer. Det blir stadig vanligere at økonomisk støtte gis til prosjekter som er tidsbegrensede og har målorienterte prosesser. Men for noen mennesker kan det være nødvendig med ledsaging over lengre tid, og målene som passer i majoritetskulturen kan være urealistiske eller upassende av flere grunner. Det er med diakonal tjeneste akkurat som med et diakonalt kall: Det henger sammen med livserfaringer og motivasjon – og derfor med forventninger. Nøkkelordet er nåde – den uventede gaven – som ofte kommer fra den mest unnselige og overrasker dem som er involvert i betalt og frivillig diakoni.

... og inkluderer diakoni blant de marginaliserte med de marginaliserte

Mange av tankene rundt diakoni baserer seg på antagelsen at menigheten har økonomiske og andre ressurser, og at kirkens medlemmer er forholdsvis privilegerte sammenlignet med vanskeligstilte mennesker i lokalsamfunnet. Solidaritetsgruppens erfaring er derimot at det finnes diakonale menigheter som hovedsakelig består av mennesker som ville blitt karakterisert som “vanskeligstilte”, som er i stand til å gi hverandre støtte og inkludere mennesker i lignende situasjoner. Dette kan sees i menigheter i marginaliserte nabolag i storbyer, i migrantmenigheter og i menigheter hvor diakonalt arbeid står sterkt. Mye av litteraturen som finnes om menighet og diakoni har ikke fått med seg at disse inkluderende menighetene er diakonale i hele sin væren.

Å leve i mangfoldig fellesskap

Å leve i mangfoldig fellesskap – kunsten og erfaringen med å leve sammen ...

Vi har valgt “conviviality” (liv i mangfoldig fellesskap) som nøkkelbegrep for utviklingen av diakonal tenkning og strategi. Det baserer seg på viktigheten vi allerede har sett av å bygge menneskelige relasjoner i menigheten og med samfunnet for øvrig, som et springbrett for diakonalt arbeid. Begrepet rommer ideer som er kritiske

Migrantmenighet, Génève

Menigheten inviterer ressurspersoner fra organisasjonene som støtter innvandrere som ikke har rett til å bruke vanlige, offentlige tjenester, som helsetjenester. De gir også informasjon om hvilke sosiale rettigheter som gjelder selv for papirløse. Ved å dele informasjon i fellesskap er menigheten med på å styrke opplevelsen av trygghet og forståelse blant mennesker som før var usikre og sårbare. En del av denne inkluderende tilnærmingen er en invitasjon til å være medliturger, noe som øker opplevelsen av verdighet og myndiggjøring.

Eva-Sibylle Vogel-Mfato (Sveits)

til det dominerende, individualistiske synet på mennesket, og fremhever viktigheten av relasjoner. I betydningen “kunsten og erfaringen med å leve sammen”, gir “conviviality” diakonien en naturlig forankring i hverdagslivet. Dette bør også ha innvirkning på liturgien, med rom for innspill og deltagelse fra marginaliserte mennesker og grupper der hvor det kan passe. Vektleggingen av “å leve sammen” medfører et skifte i tjenestemodell, til aktiviteter hvor gjensidighet er sentralt, og hvor alle på et tidspunkt er givere eller mottakere. Dette innebærer en horisontal fremfor en ovenfra-og-ned kommunikasjonsmodell, hvor alle, ut fra egne muligheter, ferdigheter og sterke sider, kan bidra med ideer og praktisk arbeid.

... er avgjørende for å styrke ulike identiteter og dele ressurser

Situasjonen i Europa er preget av et stadig økende mangfold, og en av de viktigste utfordringene er å skape levende samfunn hvor ulike grupper kan leve sammen i fredelig og kreativ utveksling. En av diakoniens største oppgaver er å bekjempe “mixophobia”, frykten for et mangfold av livsstiler og uttrykk i et samfunn (Bauman, 2008). Det finnes positive eksempler på kirker som lever som minoriteter, med veldig få materielle ressurser, som likevel har en åpen og inviterende profil. Mennesker i denne konteksten bruker av og til “bro” som metafor for menigheten. Med et slikt selv bilde kan vanskeligstilte mennesker ønskes velkommen, uten at de sees på som utenforstående, uansett hvilken identitet de har. Det er stor forskjell på de menighetene som er villige til å dele på selv de små ressursene de har, og kirker som ser på diakonale tjenester som utelukkende for kirkens medlemmer eller for en bestemt sosial eller nasjonal gruppe. I noen kontekster ser vi en tendens hos kirkemedlem-

Rask og lokal respons

Et ordtak sier at hvis du gir hjelp raskt, har du gitt en dobbelt hjelp. I 2010 var det stor flom i Ungarn, særlig i de nordlige og sørøstlige delene av landet. I løpet av 24 timer var lokale, lutherske frivillige og profesjonelle på plass på bakken (i Csikóstóttós-Tolna-distriktet) og hjalp lokalbefolkningen med varme måltider, tepper, vaskeutstyr og andre ting de trengte. På kort tid ble 25 000 euro bevilget i hjelp til å få ryddet opp og vasket hus, kjøpe nye møbler og byggemateriell osv. Med hjelp fra den lokale kirken ble 22 hus renoverert på svært kort tid før staten eller annen hjelp i det hele tatt var på plass. I disse vanskelige ukene kunne mennesker erfare åndelig og økonomisk støtte fra nærliggende menigheter og institusjoner. Dette er bare ett eksempel på samarbeid mellom lokalmenigheter og diakonale institusjoner. Et annet eksempel er områder, inkludert Dombóvár sørvest i Ungarn, hvor lokalmenigheter organiserer mat til eldre mennesker, som så tilberedes og deles ut av de lokale eldresentrene. Det utvikles nå en nasjonal koordinering for å støtte opp om slike initiativ.

Szilard Szabó (Ungarn)

mer til å se seg selv som “vanlige”, og vanskeligstilte mennesker som “utenforstående” eller “annerledes” på en negativ måte. Å leve sammen i mangfoldig fellesskap er å dele livets ressurser. Det burde være et kjennetegn for enhver menighet. I arbeidet vårt i Solidaritetsgruppen erfarte vi at det kanskje er et kjennetegn som er vanligere for små kirker enn for store! Imidlertid er det å dele som kjent en tradisjon som kan spores helt tilbake til urkirken (Apostlenes Gjerninger 6, 1-7).

Mangfoldig fellesskap kan overføres til diakonal tjeneste ...

Tilnærmingen til mangfold som beskrevet i avsnittet over, kan også overføres til kirkens diakonale institusjoner, særlig de som har sitt virke i flerkulturelle nabolag. Det er viktig å skape tjenestemodeller hvor medlemmer av forskjellige grupper, for eksempel mennesker med migrantbakgrunn, kan utvikle egne aktiviteter både for migrantgrupper og i relasjon til mennesker som fra gammelt av har bodd i området. I noen tilfeller er slike kirkebaserte initiativ det eneste stedet enkelte grupper av innvandrere kan få tilgang til forskjellige velferdstilbud. Disse initiativene kan også være et samlingspunkt hvor mennesker fra

forskjellige grupper får styrket og delt sine evner og sin kunnskap. Et særlig eksempel på dette, som vi reflekterte rundt i Solidaritetsgruppen, er framveksten i Europa av menigheter initiert og ledet av migranter, som gir støtte til innvandrere som opplever utnyttelse og undertrykkelse på arbeid og i dagliglivet ellers. Med sitt kjennskap til menneskers hverdag og arbeids- og sosiale vilkår, har disse migrantmenighetene ekspertise og perspektiver som er uunnværlige for å kunne utvikle initiativ for gjensidig støtte og i noen tilfeller til at man organiserer seg. Disse menighetene kombinerer også gjerne solidaritet med en invitasjon til mennesker om å utforske evangeliet og troen. De kan være en påminner for majoritetskirkene om hvilken avstand de har til migrantgruppers livsmiljø og kulturer. Samtidig fant vi, i Solidaritetsgruppen, eksempler fra majoritetskirkene på menigheter hvis liv og virke var formet av en aksept for mangfold.

... og har konsekvenser for hva det vil si å være en diakonal menighet

Hvis vi skal gå videre med tanken om et mangfoldig fellesskap, ser vi at diakonien utvides fra det å lage og dele mat, til det å dele kultur, og til å utvikle

lokale, inntektsskapende aktiviteter hvor mennesker kan bruke sine evner og interesser. Å bygge mangfoldig fellesskap forutsetter også refleksjon rundt bruken av tid, fordi det er noe som ikke kan passe inn kun innenfor kontortiden, og det krever en åpen og bekræftende holdning. Det er en tilnærming som er veldig annerledes enn et vanlig tjenestetilbud som i dag dominerer i diakonalt arbeid. Det åpner også for at hele menigheten kan være en diakonal aktør, som et uttrykk for et felles menighetsliv.

En diakonal tilnærming kan til og med ha konsekvenser for måten en legger opp bruken av et kirkebygg på, slik at det også blir et uttrykk for åpenhet og imøtekommenhet. Bygg signaliserer inkludering eller ekskludering, og måter rom er innredet og møblert på, formidler også verdier og prioriteringer. Det er ikke først og fremst et spørsmål om økonomiske midler, for noen veldig forseggjorte bygg kan oppleves dominerende og ekskluderende. Noen kirkers "infrastruktur" kan minne om offisielle bygg, som ofte ikke er stedet hvor mennesker opplever seg myndiggjort. På den andre siden finnes det eksempler på menigheter med få ressurser som

klarer å skape en varm og imøtekomende atmosfære (Lønning, 2010).

Diakoni er å skape liv i mangfoldig fellesskap!

Oppsummert kan vi si at kirkene aldri vil klare å formidle noe til samfunnet for øvrig, hvis det er noe de ikke selv lever ut og deler. Hvis vi vil at samfunnet skal være åpent og akseptere mangfold, så må kirken også være mangfoldig og vise det. Hvis samfunnet burde gi bedre muligheter for deltakelse i beslutninger, så bør kirken vise hvordan det kan gjøres. Og hvis vi virkelig mener at mennesker først og fremst lever i relasjoner, at omsorg og tjeneste er del av det å være skapt i Guds bilde, og at Gud vil at mennesker skal leve med rettferdighet og fred, da må målet om mangfoldig fellesskap være en hjørnestein i diakonien. Det betyr at diakoniutdanningen må legge vekt på evnen til å lytte til behovene og interessene, historiene og erfaringene til mennesker og lokalsamfunn. Det har følger for hvordan diakonale tjenester, forkynnelse og liturgi utformes. En prosess hvor målet er å være til stede sammen med mennesker vil prege arbeidsformen vi velger. Det vil

kontekstualisere evangeliet og gi nye dybder til gudstjenesten.

Vi kan skape liv i mangfoldig fellesskap ved å vende blikket mot utvikling i og myndiggjøring av lokalsamfunn. Noen kriterier vil være særlig viktige:

- ✓ Nærhet til menneskers livsmiljø (tid og sted)
- ✓ Involvering i hele livet (søke tilknytningspunkter og kommunikasjon)
- ✓ Integrering i hverdagslivet (ikke bare forholde seg til problemer)
- ✓ Åpenhet for hva mennesker er opp-tatt av (bli kjent med "den andres" virkelighet)
- ✓ Tilstedeværelse som betyr noe i menneskers liv (kommunikasjon om mening og livstolkning; arbeid som organiserer og myndiggjør)

(tilpasset fra Addy, 2013)

Rettferdighet

Lokal diakoni kjemper for rettferdighet

Lokale menigheter kan lett bli oppslukt i arbeidet med å stille menneskers umiddelbare behov. Dette ser vi særlig i situasjoner hvor samfunnet endrer seg raskt, og hvor stadig flere mennesker faller utenfor. Det er da viktig å minne om at diakoniens grunnleggende vesen er søken etter rettferdighet. Hvordan kan vi drive diakoni på en slik måte at den lindringen vi gir, ikke blir en sovepute som lar urettferdigheten mot marginaliserte grupper videreføres?

© ELCH/Szilárd Szabó

Grunnlaget for diakoni i lokalsamfunnet

Hvis diakonien skal møte de nye utfordringene lokalsamfunn står overfor, må den bygges med arbeidsmetoder som fremmer deltakelse og myndiggjøring helt fra starten av. Diakoni i lokalsamfunn er en langsiktig prosess, ikke et tidsavgrenset prosjekt. Den må gi rom for relasjonsbygging. Derfor krever diakoni i lokalsamfunn en dose kreativitet og vilje til å gå i gang uten at alle strukturene er klarlagte på forhånd (Horstmann, 2013). Lokalt diakonalt arbeid bygges gjennom en læringsprosess. Den kan ikke starte med en ferdiglagt definisjon av problemet og/eller løsningen. Også når vi bruker tradisjonelle arbeidsformer, som det å dele et måltid, kan dette gjøres på en slik måte at det oppleves myndiggjørende. En lokalsamfunnsdiakoni som myndiggjør og endrer, krever en form for lederskap som kombinerer evnen til å ta initiativ med evnen til å lytte til og reflektere sammen med mennesker. Ved hvert veiskille må en være oppmerksom på at ikke mennesker "faller av"! Siden det er en læringsprosess, kan det være inspirerende å lære om andre initiativ. Samtidig kan en ikke bare overføre en modell fra et sted til et annet. Kontekster og relasjoner er forskjellige og mangfoldige. Det vi kan oppnå ved å lytte til hverandres erfaringer, er å bedre forstå og videreutvikle gode initiativ.

Først steg: deltakelse er nøkkelen! ...

Proessen med å bygge fellesskap begynner med å lytte til menneskers historier i sammenheng med deres hverdagsliv. Dette står i motsetning til sosiale systemer og offentlige tiltak som begynner med et ferdigdefinert behov eller mål. Det finnes naturligvis unntak hvor et problem må håndteres raskt, men det må da tas hensyn slik at dette ikke skaper presedens som hindrer mer langsiktige og veloverveide tiltak senere.

Natthjemmet for kvinner

Mot slutten av 2011 kom beskjednen om at Oslo bystyre støtte til Natthjemmet for kvinner, med 14 sengeplasser, ville kuttes drastisk. Kuttet ville bety at halvparten av de ansatte ville miste jobben. Situasjonen opplevdes desperat, men den tvang Oslo Bymisjon til å tenke nytt! For å kunne opprettholde tilbudet om et natthjem ville en helt ny tilnærming behøves!

Natthjemmet brukes av kvinner som ikke har et hjem, som har prostituert seg, eller som er sterkt rusavhengige. Natthjemmet er et åpent tilbud der en ikke trenger å bestille plass på forhånd. Det ble åpnet i 1990, og i 2012 brukte nesten 200 forskjellige kvinner dette tilbudet.

Hvilke grep kunne tas? Det ble holdt et møte med kvinnene som var de som oftest brukte Natthjemmet, og situasjonen ble forklart. Kvinnene ble spurt om de kunne være medansvarlige for å drive Natthjemmet. Spørsmålet overrasket dem, for de var ikke vant til å bli ansett som mennesker som kunne bidra positivt. De ble som oftest behandlet som trengende og offer. Tanken på at de behøvdes for at dette skulle fungere, var overveldende. Forskjellige oppgaver ble definert: nattevakt, vask av rom, klesvask, vekking, osv. Så ble kvinner som brukte Natthjemmet spurt om å skrive seg opp på vakter med oppgaver de trodde de kunne klare! Bymisjonen tok også kontakt med kvinner som tidligere hadde brukt Natthjemmet, og responsen var overveldende!

Natthjemmet kontaktet Bymisjonens avrusningssentre, arbeidskontoret og andre lignende instanser, og spurte etter frivillige som kunne tenke seg å bidra. Mange kom!

I dag er Natthjemmet mer dynamisk enn noen gang før. Kvinnene har fått og har tatt ansvar for tilbudet. Uten dem ville det ikke gått! Åpningstidene er utvidet. Flere mennesker enn noen gang før er involvert i organiseringen av Natthjemmet. De som er ansatt, har i større grad rollen som veiledere og ledsagere. Den praktiske organiseringen er det kvinnene som står for.

Det avgjørende utgangspunktet var denne tanken: Hvis disse kvinnene kan klare et vanskelig liv på gata, uten et hjem, uten beskyttelse og trygghet, da kan de helt sikkert også klare å styre et natthjem mer eller mindre på egenhånd. Vi må bare gi dem muligheten, og gå sammen med dem! Ikke gjøre dem til offer!

Steinar Eraker (Norge)

Et eksempel: En menighet starter opp et matprogram for mennesker som sulter. Dette skaper en forventning som er vanskelig å fylle etter hvert som dette blir kjent blant flere, og i en kontekst hvor antall fattige mennesker øker. Et annet eksempel: kirker starter opp diakonale tilbud som er finansiert med eksterne midler. Midlene dekker kun oppstartsfasen, og tilbudet blir vanskelig å opprettholde etterpå. Å rotfeste arbeidet i en langsiktig, "lyttende" tilnærming kan hjelpe oss å unngå disse farene. På den andre siden er det slik at diakonien skal respondere i krisetilfeller når en katastrofe rammer, som en flom eller andre naturkatastrofer, eller hvis politiske urolighet oppstår. Men også i slike krisetilfeller viser det seg viktig å ha et langsiktig perspektiv for øyet.

Spørsmålet om hvordan vi "ser" en annen person og hans eller hennes

situasjon er det første vi må være bevisste på. Hvis vi bare ser et "behov" eller et "problem" i stedet for et menneske eller en gruppe, vil mulighetene for endring være begrenset. Ved å "se" og analysere sammen, kan lokalsamfunnsdiakonien velge en annerledes strategi og prosess. Det er uansett god praksis å forutsette at målgruppen så langt som mulig skal delta aktivt fra starten av. Diakonale prosesser bygger på komplekse relasjoner. Antagelig vil minst tre grupper være involvert: en leder eller ledergruppe, medlemmer av menigheten (som ikke bare skal sees på som "givere"), og mennesker som på en eller annen måte er marginaliserte eller sliter. Dette kompliseres ytterligere ved relasjonene til makthavere, som donorer og politiske beslutningstakere, så vel som sivilsamfunnsorganisasjoner.

... også for å identifisere problemstillingene!

Vanligvis fokuserer diakonien på forskjellige typer behov og problemer, og noen av disse behovene haster virkelig. Men med ønsket om å arbeide med heller enn for mennesker følger også en forpliktelse til å analyse problemene og behovene sammen med mennesker som lever med dem, og å samarbeide om tiltakene. Det finnes mange tilfeller hvor menigheter identifiserer et behov og går i gang med å fylle det (for eksempel matutdeling), men ikke samarbeider med målgruppen for å forstå deres situasjon og utvikle en strategi sammen med dem. Hvis dette ikke gjøres, og behovet er veldig stort, vil menigheten fort bli overveldet. På lengre sikt kan dette gi den uheldige virkningen at mennesker blir vant til at problemene deres skal løses av noen

La rett velle fram som vann og rettferd lik bekker som alltid strømmer (Amos 5, 24).

andre – i dette tilfellet kirken. Behovet vil stige, og hvis menigheten er liten og ikke har mange midler å rutte med, vil den også bli nedkjørt og utbrent. En viktig huskeregel når vi reflekterer rundt dette, er sammenhengen mellom individuelle problemer og samfunnsproblemer. Hvis det i et lokalsamfunn er én eller to mennesker som er sultne eller arbeidsledige, kan det hende at de har et problem som kan løses gjennom støtte til dem som enkeltindivider. Men hvis det finnes mange som er arbeidsledige, ikke har nok inntekt eller sliter med andre ting, da har menigheten med et samfunnsproblem å gjøre, ikke bare en rekke personlige, private problemer. Samfunnsproblemer kan løftes fram og diskuteres offentlig som et politisk spørsmål, mens private problemer vanligvis tas opp i møte med enkeltindividet eller i små grupper. I lokal menighetsdiakoni kan gode måter

å møte behov på, være å samarbeide med mennesker, å støtte brukerstyrte tiltak eller lokalsamfunnsorganisasjoner, og å koble dem med andre deler av sivilsamfunnet. Veldig ofte trengs det endringer i måten kommunen arbeider på, eller i standpunktene til politiske beslutningstakere på nasjonalt eller internasjonalt nivå. Å vise sammenhengen mellom personlige problemer og strukturelle forhold er en av diakoniens oppgaver.

Mobilisering og organisering av lokalsamfunn kan få utløp i ulike handlinger. For eksempel kan en øve press på kommunale myndigheter for å sikre nødvendige budsjettildelinger innenfor de feltene en er opptatt av – for eksempel barnehage tilbud eller ressurser til lokalstyrte initiativ. Mobilisering kan også kunne ut i selvhjelpsgrupper eller brukerstyrte initiativ som genererer nye ressurser. Gjennom slike første steg bygges selvtillit. Neste steg kan være å ta tak i større utfordringer med politikk eller strukturer som skaper ekskludering. Samarbeid mellom lokale menighetsinitiativ, gjerne sammen med andre trossamfunn og organisasjoner, kan vokse til en bevegelse for forandring helt opp på nasjonalt politikknivå. Hvis mennesker lever i fattigdom, hvis

statens sosialtilbud er mangelfull, eller hvis arbeidslovene ikke holder mål eller etterfølges, kan kampanjer være en god strategi for å fremme rettferdighet. Men den må alltid være med deltakelse fra dem saken gjelder (Powered by People, 2013).

Å skape nye modeller ...

Menigheter er helt avhengige av frivillige arbeid. Det gjelder kanskje særlig diakonien, der det meste gjøres av frivillige medarbeidere og aktivister. Derfor er det viktig å reflektere over frivillige medarbeideres roller og deres egne livssituasjoner. Et eksempel: I en stor luthersk menighet hadde de et stort og godt besøkt tilbud hvor mat ble delt ut til familier med lav inntekt. Da menigheten analyserte hvem som kom for å få mat, var de fleste arbeidsledige. Samtidig viste det seg at de fleste frivillige, som var med og drev mattilbudet og forberedte måltidene, også var arbeidsledige! En gruppe med arbeidsledige sto i kø for å få mat og den andre gruppen med arbeidsledige delte ut mat! I kirken var det en andakt midt på dagen, men selv om den ble etterfulgt av et felles måltid, forble rollene mellom givere og mottakere helt adskilte. Hvis vi bruker

© Torstein Ihle

liv i mangfoldig fellesskap (*conviviality*) som en ledetråd for diakonien, kan vi se at dette bildet kan endres: relasjoner kan endres, og alle kan delta som både givere og mottakere! I eksemplet ser vi at rollen som frivillig medarbeider, også når en er arbeidsledig, ikke åpner for å samtale om erfaringen med arbeidsløshet med de arbeidsledige brukerne av tilbudet! Faktisk deler de frivillige medarbeiderne og brukerne av tilbudet en felles erfaring med arbeidsløshet og antagelig også det å ha lite å rutte med. Men slik tilbudet er organisert, gis det ikke rom for en felles analyse eller en felles innsats for å skape endring. Med små endringer vil de samme ressursene kunne brukes til å kombinere det å stille grunnleggende behov med et samarbeid for endring (Interdiac, 2012.)

... inkludert å skape rom for endring ...

I Solidaritetsgruppen slo vi fast viktigheten av å organisere arbeidet med mennesker, for eksempel hjemløse, for at ikke de umiddelbare behovene tar

Herren Guds ånd er over meg, for Herren har salvet meg. Han har sendt meg for å forkynne et godt budskap for hjelpeløse, for å forbinde dem som har et knust hjerte, rope ut frihet for dem som er i fangenskap, og frigjøring for dem som er bundet (Jesaja 61,1).

alt fokuset og ikke gir rom for arbeidet for mer langsiktige løsninger. I denne prosessen kan den klassiske rollen som frivillig medarbeider endres, gjennom for eksempel å være støttespiller i en selvstyrt organisasjon for hjemløse. De samme relasjonene er i sving, men prosessen og resultatet kan bli annerledes!

Frivillig diakonalt arbeid i fengsel – en estisk modell

Estland er et lite land med en befolkning på 1,3 millioner mennesker. Vi er likevel såpass rike at vi har fire fengsler og 265 innsatte per 100 000 innbyggere.

En fengselspsykolog inviterte meg på besøk for å møte fanger som sitter på livstidsdom. Hun var den eneste som hadde noe ansvar for å følge dem opp, og hun var overarbeidet. Fangene følte seg forlatt og opplevde at samfunnet så på dem som utskudd. De var sinte og hadde mange, mange spørsmål.

Vi prøvde å forklare at for oss var de først og fremst mennesker på samme måte som oss. Det ble et lite lyspunkt av tillit. Jeg sa at vi var villige til å gi av vår tid, men at det ikke måtte utnyttes av dem. Den tiden vi hadde sammen, måtte være kvalitetstid, et meningsfylt møte mellom mennesker, ikke tomme timer. Hvis de var klare for å arbeide med seg selv, var vi klare for å bruke tid sammen med dem. Og ganske spontant bestemte vi at vi skulle forberede og sette i gang et nytt sosialt program sammen. Vi fikk støtte fra vår overordnede og fra fengselsdirektøren, og det ble et godt startpunkt for oss.

Når mennesker settes i fengsel, blir de ofte glemt. Når jeg snakker med mine fengslede brødre, deler de tanker med meg om livstidsdom og dødsstraff. Å sitte fengslet på livstid er noe som virkelig tar håpet, framtiden og verdigheten fra et menneske. Hun eller han blir til ingen. Og hvis fengslet ikke drives på en sunn måte, vil dommen også lede til et menneskes forfall. Derfor foreslo vi en endring i straffeloven slik at den kan åpne for tidligere frifinnelse, og slik at behandlingen av livstidsdømte fanger forbedres.

Vi startet et opplegg vi kalte "livsspørsmål" hvor en gruppe med livstidsdømte fanger, sammen med like mange frivillige fra utenfra fengslet, deltok i temaforum ledet av to koordinatører. De frivillige ble valgt ut ifra hva som var temaet for forumet. Forumet holdes omtrent to ganger i måneden, og hver gang tas et spørsmål opp sammen med en ekspert som stiller opp frivillig. To forum utgjør en modul, og i løpet av åtte måneder er vi gjennom sju moduler. Temaene vi tar opp, er tema som fangene mener er viktige. De avgjør hvilke tema vi skal ta opp, og de er med og forbereder samlingene. Hvert forum evalueres, og hver samling avrundes med en runde med tilbakemeldinger. Andre støt-teaktiviteter holdes også, ofte relatert til forumet og temaene som har vært diskutert. To frivillige (en psykolog og en prest) koordinerer programmet.

Avo Uprus (Estland)

Diakonalt arbeid på lokalt nivå må forholde seg til lokale myndigheter og regionale strukturer. Dette er ikke først og fremst for å få økonomisk støtte, men for å komme i dialog om situasjonen for marginaliserte grupper og utfordringer ved relevante politiske bestemmelser. Ved å alliere seg med andre grupper i andre deler av landet, eller til og med i Europa, kan tiltakene for endring vinne fram. I Solidaritetsgruppen ble det løftet fram flere eksempler på lokale tiltak som gjennom standhaftige kampanjer forsøkte å endre nasjonale politiske bestemmelser og private bedrifters praksis – for eksempel kampanjene for en anstendig minimumslønn i London.

... i lokalsamfunnet og i andre kontekster

Denne tilnærmingen kan overføres til mange arbeidsområder i lokal diakoni. For eksempel inkluderer diakonien ofte arbeid med mennesker som, av ulike grunner, sitter i fengsel. Frivillige medarbeidere som går på fengselsbesøk, må gjennom svært regulerte prosesser og får opplæring og akkreditering. Ved å bruke noen av prinsippene vi nå har utdypet, kan oppgaven ved fengselsbesøk og omsorg for fanger omformes. Det første spørsmålet kan være: hvilke mennesker sitter i fengsel, og hvorfor sitter de der? Det er verd å merke seg forskjellene mellom samfunn på hvor mange som er fengslet, og hvilke typer lovbrudd de er fengslet for.

Gud sier: "Kom, alle tørste, kom til vannet! Dere uten penger, kom og kjøp korn og spis! Kom, kjøp korn uten penger, vin og melk uten betaling!" (Jesaja 55,1)

Det andre spørsmålet vi kan stille er hvorvidt fengsling er hensiktsmessig og hjelper de menneskene som sitter fengslet. Diakonien og den diakonale medarbeiderens rolle i forhold til fengselsvesenet (og i møte med andre offentlige instanser) er ikke bare veiledning og omsorg for fanger og ansatte, men også å ha øyne og ører åpne for å forstå hvordan virkeligheten er i et straffesystem. Da kan diakonien også legge press på myndighetene for å skape endringer, for eksempel hvis strafferammene for små overtredelser er unødvendig strenge. Det finnes mange andre eksempler på hvordan lokal diakoni kan kjempe for rettferdighet med frivillige medarbeidere i nøkkelroller (Interdiac, 2012).

Verdighet

Sammenhengen mellom verdighet og forbrukerkultur ...

Hele samfunnskulturen som vi alle tar del i, preges av et dominerende samfunnssyn formet av markedsverdier og materialistisk individualisme. Dette har følger for sosial, økonomisk og kulturell utvikling, legger bånd på beslutningstakere og utfordrer diakonale samfunnsaktører hver dag. Diakonale aktører fokuserer særlig på dem som marginaliseres som en konsekvens av slike prosesser – og dét antallet stiger, noen steder eksponentielt. Forbrukermarkedet fanger mennesker i uhåndterbar gjeld og endrer livet i det en prøver å mestre det. Små lån som er inngått i en krisesituasjon, med veldig høy rente, kan fort bli en families økonomiske kollaps. Forskning har vist at fattige mennesker

betaler mer for å låne penger enn rike mennesker. Ofte kan det å kunne låne penger være viktig for å klare seg for de fattigste (Dearden et al., 2010). Synet på verdighet som formidles gjennom slike modeller, forholder seg til mennesket som en isolert og uavhengig beslutningstaker som forsøker å få mest mulig ut av sine økonomiske muligheter. Implisitt finner vi en idé om at de som ikke har suksess på en eller annen måte, er folk som kommer moralsk til kort. Sosialpolitikk er ofte tuftet på samme syn. Mennesker som lever i fattigdom, behandles som om de ikke klarer å håndtere vanlige, hverdagslige ting; i økende grad erstattes kontanttilskudd med matkuponger og utdeling av mat. Dette kan vanskelig sies å speile det prinsippet om verdighet som vi finner i kristen tro, slik det forklares lenger oppe.

... utfordres av kristen tenkning

Sammenhengen mellom verdighet og nåde og vår forståelse av nattverds-teologi gir oss teologiske resonnement som er skarpt kritiske til menneskesynet vi finner i neoliberalt tankegods. I Solidaritetsgruppen videreutviklet vi disse resonnementene som en støtte til diakonalt arbeid og diakonale menigheter.

Det første poenget er at verdighet ikke avhenger av prestasjon målt i økonomiske eller politiske målestokker. Verdighet er fundert i det faktum at hvert menneske er skapt i Guds bilde. For det andre er mennesket helt grunnleggende sett et relasjonelt vesen. Samfunnet bygger på relasjoner mellom mennesker, og ressursene (særlig økonomiske ressurser) kan på en måte sies å tilhøre Gud mens menneskene har fått tillit til å forvalte dem. Denne tilliten betyr, fra et kristent ståsted, å bruke ressursene til å bygge opp det felles gode og til å ta vare på skaperverket. Den betyr at finanser skal brukes til alle menneskers velferd og ikke for å styrke én gruppes makt og kontroll. Et luthersk nøkkelbegrep er nåde. Hverdagslig nåde innebærer

at ressurser deles for å skape gode liv for alle. En av Luthers sentrale kritikker var mot datidens långivere og handelsmenn som undergravde livsvilkårene for fattige mennesker. Slik er det også i dag: En liten minoritet i hvert land (og i hele verden) kontrollerer finansielle og andre ressurser og tar ekstreme renter, særlig fra de fattige (Luther, M.). Politiske beslutningstakere forteller om presset de lever under fra disse finansmaktene. Resultatet er det som av noen kalles et "markedstilpasset demokrati", som favoriserer finansaktørene (Wall-Strasser et al., 2010). Konsekvensen er at mange mennesker behandles uverdige av dem som har økonomisk makt eller av dem som administrerer velferdssystemene.

Det andre teologiske resonnementet som kritiserer dagens samfunnssyn, er nattverden. Symbolsk forstått, tar vi imot brød og vin som faktisk er "produkter". Ulikt dåpen, betyr det at uten produksjon blir det heller ingen nattverd! I et kristent tankesett kan produserte goder bli et uttrykk for nåde. Disse elementene viser oss skapelsens overflod, produksjonssystemer og handel, og menneskers arbeid og arbeidsvilkår. Det er dette som

Martin Luther protesterte mot syndige systemer og metoder som undertrykte mennesker og gjorde dem fattige. Han sa et klart "nei" til sin tids bank- og handelssystemer "... de endrer seg ikke. Hvis handelsselskapene blir, betyr det slutten for rettferd og ærlighet. Hvis rettferd og ærlighet skal leve, må handelsselskapene forsvinne." (WA 15, 313; LW 45, 272). Han viste ikke bare til noen grådige enkeltmennesker, men til systemet og forventningene som lå til grunn for systemet. De skilte det å tjene penger fra det å tjene mennesker og menneskers behov, og de var ordnet slik at noen hele tiden skulle tjene mer. (LVF, 2010)

I vesperkirker er kirkerommet gjort om slik at det finnes et område hvor det serveres mat og drikke, og både spiserom og stuer. De åpnes vanligvis i vintermånedene. Ideen vokste fram i Stuttgart i 1995, og nå finnes det mer enn 20 vesperkirker i Baden-Württemberg. Vesperkirker drives gjennom givertjeneste og innsats fra frivillige.

Vesperkirkene tilbyr mat og varme til mennesker som trenger det når vinteren blir hard. De tilbyr også medisinsk og praktisk hjelp og medmenneskelig omsorg. Leger stiller opp som frivillige og gir behandling til gjestene. Det kommer til og med veterinærer som tar seg av kjæledyrene. De besøkende kan få klippet håret gratis og bruke andre tjenester. Gudstjenester, kulturkvelder og gratis konserter gjør vesperkirkene til et møtested for mennesker i alle aldre. Et viktig prinsipp er at en vesperkirke skal være for mennesker fra alle sosiale lag, ikke bare dem som faller utenfor samfunnet. Å møtes og å samtale er en vesentlig del av prosjektet.

Biskop Frank Otfried July sier om vesperkirkenes betydning: "I et samfunn hvor politikere snur ryggen til trygdemottakere, de arbeidsledige og de sosialt tilsidesatte, er det ekstra viktig at Kirken tar et klart standpunkt. Vi er på de fattige og ikkeprivilegertes side. Vesperkirkene er et tydelig uttrykk for denne alliansen med mennesker i en vanskelig livssituasjon."

Se www.vesperkirche.de (Tyskland)

blir til nådemidler. De blir nådemidler fordi de deles fritt og likt mellom alle som er ved bordet. Guds nådefulle invitasjon i Kristus til nattverdbordet kjenner ingen grenser! Det finnes ingen unntak som sier at du må være økonomisk vellykket. I urkirken ble det uro når nattverden ikke ble delt likt (1. Kor. 11, 20-30). Men i nattverden er det ikke forskjell på økonomisk stand og denne radikale ideen bidro til den tidlige kirkes vekst blant marginaliserte grupper.

Nåde og nattverd i diakonal praksis ...

Nådens dype mening og nattverdens erfaring er en stadig utfordring i en verden som organiserer seg etter andre verdier. Diakoni er en av de viktigste måtene kirken i praksis kan vise at den står for andre verdier. Denne forståelsen av nåde og inkluderende fellesskap bør ligge til grunn for den vanlige lokale menighetsdiakonien. Dette er en av grunnene til at Solidaritetsgruppen valgte å gjøre sine refleksjoner rundt begrepet "conviviality" – kunsten og erfaringen med å leve sammen. Spørsmålet blir da hvordan diakonien kan sette disse ideene ut i livet?

... - en nyskapende praksis ...

Solidaritetsgruppen foreslår to tilnærminger som utfyller hverandre. Det første er å granske all diakonal praksis i lys av nattverden som deles likt med alle, og å særlig legge merke til hvor viktig det er å bokstavelig talt dele mat er når vi skal praktisere vår tro. Nattverdens mening i et samfunnsperspektiv kan gjøres synlig for alle som deler nattverd i kirken. Hvis delingen av nattverd er malen vi arbeider etter, har det konsekvenser for hvordan vi deler med dem som ikke har mat. Men det betyr også at vi må tenke nyskapende slik at alle kan dele mat med verdighet, og uten at noen mennesker skal føle seg mindreverdige. Diakoni kan være en god kraft for nyskapning i

lokalsamfunn, og gi støtte til den lokale hverdagsøkonomien. Dette er en viktig strategi, særlig i lys av manglene ved storsamfunnets økonomiske og sosiale systemer. Nyskapningen kan være innenfor finans (utvikling av lokale valutaer, lokal spareforening, osv), lokal matproduksjon og -distribusjon, og alternative jobber som bestemmes av lokale forhold, kunnskap, behov og interesser. I noen tilfeller kan menigheter samarbeide med diakonale organisasjoner og andre samfunnsgrupper, i noen kontekster må en kanskje skape nye organisasjoner som kan drive prosjektene og initiativene, med den bonusen at deltakelse og tilknytning øker. Dette kan være en særlig god strategi i land hvor kirkelov eller andre reguleringer ikke tillater at kirkene selv driver sosiale prosjekter. I alle slike prosjekter er målet å skape bærekraftige lokalsamfunn hvor livet leves i mangfoldig fellesskap.

... og en motkulturell praksis

Den andre strategiske tilnærmingen henger sammen med det å være en motkultur og endringskraft, og bygger på diakonien og menighetens relasjonelle vesen. Diakonien kan støtte oppbyggingen av organisasjoner som gjør motstand mot bestemmelser fra regjering eller privat sektor som ødelegger lokalsamfunn og truer menneskeverdet. Strategien kan være å lage en kampanje og å drive politisk påvirkningsarbeid. Et eksempel kan være

Grønne generasjonsmøter - Tyskland

I et fattig bygdeområde i det østlige Bayern finnes mange ensomme eldre med et langt arbeidsliv og erfaring bak seg. Samtidig er arbeidsledigheten blant unge høy, og mange unge mennesker sliter med å takle livet og har følelsen av at ingen trenger dem. Sammen med lokale protestantiske og katolske menigheter har Diakonia fått et stykke jord i gave fra et benediktinsk kloster. Der har de startet et gartneri hvor unge mennesker kan organisere arbeid og samarbeid. Eldre mennesker som nå er arbeidsledige eller pensjonister, kommer og ledsager de unge og gir dem råd om hvordan de kan selge produkter eller lage blomsteroppsatser til spesielle anledninger. Blant kundene er kirker, som bestiller blomster til alteret, og eldrecentre. Private kunder bestiller blomster eller mat til store samlinger som bryllup eller begravelser. Planen er at prosjektet i løpet av tre år vil være selvfinansiert.

Fritz Blanz (Tyskland)

å arbeide for forbedringer i kommunale tilbud til mennesker som behøver velferd og sosialstøtte. På lokalt plan kan en oppnå mye selv om en har lite midler til rådighet. Slike lokale initiativ kan med fordel kobles sammen med bredere nasjonal og også internasjonal innsats for å endre retningen og innholdet i politikken når vi ser at den småliggjør og nedverdiger mennesker og grupper, og ikke stiller opp med den omsorgen og støtten som trengs. Et prekärt eksempel er nedskjæringer i eldreomsorgen som resulterer i lidelse og, som dokumentert i noen tilfeller, selvmord. I Tyskland finnes eksempler på eldre som mates gjennom sonder fordi det ikke finnes pleiere nok til å hjelpe dem å spise. Andre eksempler viser hvordan eldreomsorgen "eksporteres" til andre deler av Europa eller til og med til det globale sør (Haarhoff, 2013).

© Diakonisches Werk Bavaria

2. Myndiggjørende støtte

Analyse & forskning

En kontekst i endring krever dybdeanalyse og forskning

I Solidaritetsgruppen var det enighet om at den europeiske konteksten, i likhet med hele verden, står overfor utfordringer av en helt ny karakter. I lys av dette var en av våre hovedkonklusjoner at diakonale aktører trenger mer støtte til analyse av utviklingen i økonomisk og sosial politikk. Dette er én av anbefalingene om oppfølging av denne rapporten. I møte med samfunnsendringene vil tradisjonelle modeller kunne komme til kort. Modeller som på ett tidspunkt ga positive utslag risikerer nå å ha negative følger. Å utvikle og dele analyser er derfor et viktig bidrag og verktøy for kirkenes sosialpolitiske agenda. Slik forskning må også ta høyde for de store forskjellene mellom europeiske land, både i og utenfor Den europeiske union.

Økonomien – forskning som fremmer nyskaping og endring

Vi kan prøve å konkretisere dette videre: I en tid der det ser ut til å være en permanent krise i det økonomiske og politiske systemet, er det en prioritet for kirkene, sammen med andre, å utforske måter å dreie økonomien i den retningen som allerede er diskutert i denne rapporten, for å skape en god basis for menneskers livsvilkår og velferd. Viktige biter av dette er nyskaping på lokalt plan og strategisk endring i nasjonal og internasjonal politikk og økonomisk styring. Mange LVF uttalelser har også tidligere vist hvilke sentrale utfordringer som ligger i det å skape en – for mennesker og miljø – bærekraftig økonomi.

Demokrati, endringer i statens rolle, og diakonale metoder

Det er store forskjeller innenfor Europa hva gjelder statens rolle og måten demokratiske institusjoner fungerer. Kirkenes plass og rolle i de ulike kontekstene må bli bedre forstått hvis det kirkene gjør skal være relevant. Vi trenger mer analyse av de forskjellige kontekstene for så å kunne vurdere relevansen av forskjellig diakonalt

Diakonien bekreftes igjen og igjen som et sentralt kall for vårt fellesskap. Sammen med økumeniske, interreligiøse og andre partnere, myndiggjør og ledsager vi mennesker og lokalsamfunn i kampen mot urett, ekskludering og konsekvensene av konflikter og naturkatastrofer. (LVF, 2011)

engasjement og metoder. Generelle uttalelser må begrunnes, og forskjellene i kontekst må tas med i vurderingen. Konteksten i Sverige er annerledes enn konteksten i Tyskland, og Storbritannia er annerledes enn Ukraina! I Solidaritetsgruppen oppdaget vi dessuten at det i noen kontekster nærmest ikke finnes studier av diakonalt arbeid. Dette bør følges opp, særlig gitt at mange kontekster er i rask endring.

Behovet for et diakonalt forskningscenter

Ideen om et diakonalt forskningscenter er noe som kan utforskes videre (muligens i samarbeid med økumeniske partnere), med en målsetting om

å gi oppdatert informasjon om aktuelle forhold, politikk og praksis. Gjennom et forskningssenter kan analyser og studier koordineres og samles. Det nystiftede International Society for the Research and Study of Diaconia and Christian Social Practice er én organisasjon som vil kunne gis et slikt ansvar. Gjennom sine medlemmer har de god tilgang til forskningsorganisasjoner og –nettverk.

Opplæring

Opplæring i deltakende diakoni i lokalsamfunnet

Solidaritetsgruppen ser behovet for opplæring i nye, deltakende metoder med blick for diakoni i lokalsamfunnet. Prester kan ha glede av opplæring som gir verktøy til diakoni i lokalsamfunnet. Det finnes godt utviklede metoder for opplæring, både nasjonalt og internasjonalt, men på samme måte som LVF nå særlig legger vekt på erfaringsdeling og nettverk i teologisk utdanning, kan nyskapende metoder for diakonalt arbeid også være strategisk viktig og relevant i kirkelig opplæring. Metodikk, modeller og perspektiver fra lokalsam-

Å finansiere diakoni i en tidligere kommuniststat

En annen mulighet er å operere helt utenfor det offentlige systemet, men det er heller ikke særlig gjennomførbart! Det vi kan gjøre, derimot, er å redusere vår avhengighet slik at det offentlige ikke er vår eneste inntektskilde. Utenfor systemet finnes det mer fleksible måter å arbeide på med mennesker som behøver forskjellige tilbud. Disse kan utvikles på nyskapende måter, gjennom sosialt entreprenørskap som har blitt én del av vårt diakonale arbeid. I Solidaritetsgruppen var det flere som arbeidet på lignende måter. I Vest-Bøhmen i Tsjekkia driver Evangelical Church of the Czech Brethren sosialbedrifter hvor de nå har nesten like mange ansatte som i tiltak som er offentlig finansiert. Sosialbedriftene inkluderer en rekke kafeer, restauranter og bruktbutikker. Diakonia samarbeider med andre om å utvikle et nettverk av slike bedrifter. Dette kan være starten på en ny interesse i diakonalt arbeid for den lokale økonomien.

Petr Neumann (Czech Republic)

funnsdiakoni kan være relevant for alle som skal gå inn i kirkelig tjeneste.

Diakonien inn i den lokale økonomien

Det bør utvikles deltakende metoder som setter diakonale aktører i stand til å utføre lokale og regionale økonomiske analyser. Opplæringen kunne støtte lokale diakonale aktører i økonomiske analyser og å etablere dertil tilpassede økonomiske initiativer og alternativer. Dette kan bli en viktig støtte i en lokal, økonomisk utvikling og vil kunne styrke hverdagsøkonomien.

Bedre rustet til mobilisering, politisk påvirkning og kampanjevirkosomhet

Flere bevegelser og institusjoner har de siste årene utviklet opplæringsmodeller for å støtte kirker og diakonale organisasjoner i mobilisering, politisk påvirkning og kampanjevirkosomhet. En enda sterkere (økumenisk) innsats behøves for at disse modellene skal spres og være lett tilgjengelige. De kan danne grunnlag for "lobbying" og påvirkningsarbeid for å styrke lokale, alternative økonomier og samfunnsmodeller som er tuftet på kristen tenkning.

Dette er også i tråd med målene som jubileumskomiteen "500 år etter reformasjonen" har satt. Det vil gi verktøy for å følge opp undertemaene som er valgt for feiringen i forskjellige europeiske kontekster. (Se s.40 for mer om reformasjonsjubileet).

Ressurser

Økonomisk støtte til diakoni

Solidaritetsgruppen konkluderer med at det trengs strategier for å finansiere diakoni i lokalsamfunn hvor langtidsperspektivet opprettholdes, og hvor arbeidet er basert på prinsippene som diskuteres i dette dokumentet. Flere medlemmer av gruppa kommer

Diakoniser, ECCB

fra sammenhenger hvor diakonalt arbeid får lite eller ingen offentlig støtte. De poengterte at diakonien også må skape sine egne ressurser i lokalsamfunnet, og at disse må være langsiktige og bærekraftige. Lokalsamfunnsutvikling – på lang sikt – og utvikling av lokal økonomi er prioriterte områder. Å bygge opp en bærekraftig diakonal virksomhet handler ikke bare om å få statlig og annen støtte, eller om å drive institusjoner som det betales for privat, men også om å utvikle flere sosialbedrifter med diakonal profil. Samtidig ble det erkjent at små støttebeløp eller startkapital vil være viktig for å kunne starte opp nye initiativ i lokalsamfunn hvor det finnes få ressurser fra før. Slik støtte kan være knyttet til opplæring og videre oppfølging.

3. De neste stegene i prosessen

Introduksjon

Utarbeidelsen av dette dokumentet er bare ett steg i en arbeidsprosess for den europeiske Solidaritetsgruppa. Dette dokumentet er tenkt som et redskap i fornyelsen av diakonien i europeiske lokalsamfunn, og medlemmer av Solidaritetsgruppa og andre aktører i LVF Europa-regionen følger aktivt opp. Vi vil ikke at dette skal bli en rapport som legges i en skuff. Alle gruppas medlemmer har laget egne handlingsplaner som skal bringe prosessen og rapporten inn i deres respektive kontekster. Solidaritetsgruppa møttes igjen i januar 2014 for å gå igjennom framdriften og handlingsplanene fram mot reformasjonsjubileet (2017). I dette kapitlet gir vi en oversikt over hovedpunktene i de personlige handlingsplanene. Vi går så videre med hvordan LVF vil følge opp prosessen, inkludert et blikk på temaet diakoni som del av feiringen av reformasjonsjubileet.

Personlige handlingsplaner

På sin samling i Odessa i 2013 utviklet Solidaritetsgruppas medlemmer personlige handlingsplaner for å fremme lokalsamfunnsdiakoni i både nasjonale og lokale sammenhenger. Planene inkluderer:

- Å fortelle om prosessen og dele rapporten i kirkelige og diakonale institusjoner, utdanningsinstitutter og arbeidsgrupper, på europeisk, nasjonalt, distrikt og lokalt nivå
- Å være med på å prege de strategiske planene til kirker og diakonale organisasjoner.
- Å bruke dokumentet i diakoniundervisning
- Å skrive artikler for diakonale fagblad og kirkenytt
- Å finne samarbeidspartnere og allierte som vil være med og innarbeide denne tenkemåten i kirke og diakoni
- Å spre og bruke dokumentet til å styrke forståelsen av politisk påvirkningsarbeid og videreutvikle forståelsen av kirken som mangfoldig fellesskap, hver på sin arbeidsplass
- Å ta i bruk andres lærdommer og gode arbeidsmodeller.

En rekke nye samarbeid ble etablert mellom deltakerne for å arbeide videre med denne prosessen.

Det lutherske verdensforbund (LVF) som ledsager i oppfølgingen av dokumentet

1. Den europeiske diakoniprosessen er del av LVF Avdeling for misjon og utvikling og deres politiske påvirkningsarbeid

LVF bruker sin unike posisjon til både å nå grasrota og til å være representert i globale, besluttede fora. Gjennom programmet "Kapasitet for politisk påvirkning" vil LVF ledsage og styrke medlemskirker i å utvikle kompetanse og metoder for å arbeide mot strukturell og systemisk vold. Gjennom gjensidig utveksling kan partnerkirker utvikle sin kompetanse i profetisk diakoni og bidra til å bekrefte og beskytte menneskeverdet. Gjennom engasjement for menneskerettigheter kan bevissthet og handling for ansvarlig medborgerskap styrkes. Som del av dette programmet vil LVF støtte oppfølgingsprosessen av arbeidet Solidaritetsgruppa har gjort. Sentralt i prosessen videre er kallet til fornyende tjeneste, fellesskap, menneskeverd og rettferdighet. Dette vil også berike LVFs verdier og strategiske retning. Prosessen vil også kunne hente impulser fra det globale LVF-fellesskapets erfaringsdeling og gode arbeidsmodeller.

2. Den europeiske diakoniprosessen bidrar til diakonal kapasitetsbygging i det globale, lutherske fellesskapet

LVF legger til rette for erfaringsdeling og læring om gode, diakonale arbeidsmodeller mellom de forskjellige LVF regionene. Et eksempel på en global møteplass er en nylig utviklet, nettbasert, årlig konferansen om diakoni. I 2013 bidro deltakere fra den europeiske diakoniprosessen til den globale, virtuelle diakonikonferansen med overskrift "Stå opp og gå (Mark.2)". To

bidrag ble gitt: et seminar om “Livet sammen – diakonia i lokalsamfunn”, der materiell fra prosessen ble brukt, og et tematisk forum om opplæring av frivillige, diakonale medarbeidere.

3. Prosessen bidrar til utviklingen av en teologisk og pedagogisk basis for kompetanseutvikling i LVF

I juni 2013 vedtok LVFs råds møte et dokument kalt *”Sammen vokse i kompetanse for helhetlig misjon – et teologisk rammeverk for et LVF læringsfellesskap (“Growing together in capacity for holistic mission—a theological framework for LWF communion learning”)*. Det framhever deltakende og myndiggjørende læringsprosesser, og de henter begreper og gode eksempler fra Afrika, Latin-Amerika og Europa, inkludert den europeiske diakoniprosessens “nedenfra-og-opp” perspektiv. Under LVFs rådssamling i 2013 uttrykte generalsekretæren sin takknemlighet for det han mener kan bli til en fellesskapspedagogikk (*“pedagogy of the communion”*): *”Hvis LVF virkelig skal bevege seg lenger enn å være et fellesskap med mange forskjellige sentra, så må vi gjøre noe med fellesskapspedagogikken. Hvordan har vi tenkt å undervise og lære, å ledsage og veilede, å gjensidig støtte hverandre i modning etter hvert som vår reise sammen utvikler seg?”* Han viser videre til den forståelsen av deltakelse som finnes i vårt dokument, og hvordan det *“gir et viktig grunnlag for oppgaven med å utvikle pedagogiske modeller for LVFs fellesskap av kirker”*.

4. Programplaner framover

LVF Avdeling for misjon og utvikling har programplaner for 2014, med perspektiver inn i 2015. Disse ble godkjent av LVFs råds møte i juni 2013, og inneholder følgende:

Programsmål for den diakonale prosessen i 2014 og 2015:

1. Styrke den diakonale kirkeidentiteten hos europeiske medlemskirker, og fremme sosial økonomisk rettferdighet og mangfoldig fellesskap i kirke og samfunn.

2. Styrke samhandlingen i LVFs globale fellesskap gjennom dialog om og refleksjon over diakoni i lokalsamfunnet og kamp for økonomisk rettferdighet mellom ressursgruppen for den europeiske prosessen og aktører i andre LVF regioner.

Forventede resultater i fasen 2014-15:

1. Den europeiske diakonale prosessen bidrar til å fremme diakoni i medlemskirkene på en meningsfull måte gjennom ressursgruppens individuelle handlingsplaner.

2. Medlemskirker har økt sitt engasjement for økonomisk rettferdighet og inkludering i lokalsamfunn og i storsamfunnet.

Metodologi:

På et seminar i januar 2014 i Nürnberg i Tyskland, ble de individuelle handlingsplanene for andre halvdel av 2013 gjennomgått. Positive erfaringer og fremganger ble kartlagt, og det som ikke hadde fungert ble evaluert. De individuelle handlingsplanene ble revidert på bakgrunn av dette og prosessen fortsetter i 2014 og videre. På seminaret ble både kortsiktige steg samt mer langsiktige perspektiver ut over 2014 identifiseres. Noen punkter fra diskusjonene er:

1. Et diakonalt forskningscenter som kan kartlegge diakonale programmer og dele gode erfaringer og praksis

2. En matnyttig analyse av den europeiske, sosioøkonomiske konteksten.

3. Å bygge partnerskap for forskning og opplæring i deltakende metoder for diakoni, i Sentral-, Vest- og Nord-Europa.

Hvilke elementer som blir viktigst å følge opp og utvikle videre, vil avhenge av tilbakemeldingene på dette dokumentet og vurderingene av oppfølgingen som gjøres underveis.

Dialog om og refleksjon over diakoni i lokalsamfunnet, på tvers av regionene, har startet gjennom deltakelsen på den virtuelle konferansen i 2013. Kontakt med regionen for Latin-Amerika og Karibien ble initiert i 2013 og vil videreutvikles.

Andre regionale grep vil inkludere et spesialprogram for LVFs medlemskirker rundt arbeidet mot rasisme og ekskludering av romfolk. Dette utarbeides nå i samarbeid med Churches' Commission for Migrants in Europe [Kirkekommissjonen for migranter i Europa – et program i Konferansen av europeiske kirker].

5. Sammenhenger med reformasjonsjubileet

Årene 2015-17 vil være den viktigste tiden for markeringer av 500-årsjubileet for reformasjonen. Året 2017 vil være av spesiell betydning i hele det globale, lutherske fellesskapet. Samlingspunkter under jubileet inkluderer LVFs generalforsamling i mai 2017 som skal holdes i Namibia, og markering av reformasjonsdagen, som de fleste lutherske kirker vil feire 31. oktober. Hovedideen er likevel ikke å ha en én-dags markering, men å bygge opp til jubileet med aktiviteter på alle plan og i hele LVF-fellesskapet. Komiteen som arbeider med forslagene, vil også legge vekt på framtidig bærekraft i aktiviteter som igangsettes. Det foreslåtte hovedtemaet er **“Frigjort ved Guds nåde”**. Dette skal lede videre til utforskning av en rekke relaterte tema, slik som at kristne er frie til å tjene sin neste, til å være ansvarlige medborgere

og til å forvalte skaperverket. Ideen om nåde står i skarp kontrast til dagens tendens til at “alt kan kjøpes”! Tre under tema er foreslått, og disse berører alle tema som Solidaritetsgruppa har arbeidet med:

Frelse – ikke til salgs: om rettferdig-gjørrelsenslæren og friheten til å tjene sin neste.

Mennesker – ikke til salgs: om hvert menneskes egenart som skapt i Guds bilde, og med rett til å behandles med verdighet og integritet. Dette berører noen av de sentrale temaene rundt økonomisk og sosial politikk og diakonal praksis som omtales i denne rapporten, inkludert politiske grep for å redusere fattigdom og hjemløshet og utfordringer som menneskehandel og dårlige arbeidsforhold.

Skaperverket – ikke til salgs: om det å ta vare på skaperverket og erkjennelsen av at mennesker ikke skal plyndre jorden. Jordens rike ressurser skal ikke utnyttes i profittjag, særlig når de er helt grunnleggende for menneskers velferd (som for eksempel vann er).

Et utkast til denne rapporten, om å forme diakoni i lokalsamfunn på nytt, ble presentert for LVFs europeiske lederforum i 2012, i Ostrava i Tsjekkia. Håpet er at kirkeledere vil se på dette dokumentet som en impuls til handling både i forbindelse med reformasjonsjubileet og etterpå. En rekke ideer for nasjonale feiringer har vært nevnt av medlemmer i Solidaritetsgruppen, og disse skal arbeides videre med i oppfølgingen. Solidaritetsgruppen håper at arbeidet som det rapporteres på i dette dokumentet kan utvikles videre og bli et sentralt element i feiringene i 2017!

4. Konklusjon og spørsmål

Diagrammet på neste side oppsummerer noen av nøkkeltemaene i dette dokumentet. Solidaritetsgruppen inviterer dere til å bli med dem på ferden for å omforme og fornye diakoni i europeiske lokalsamfunn. Vi vil særlig invitere dere til å tenke på hva temaene som drøftes i dette dokumentet har å si i deres egne liv, uavhengig av stilling eller roller i kirken. Vi har lagt vekt på at diakoni er hele kirkens kjennemerke og kall, og en diakonal kultur bør gjennomsyre alt vi gjør sammen som kristne – og vårt engasjement sammen med marginaliserte mennesker og i alle sosiale samarbeid og initiativ. I Solidaritetsgruppen startet vi prosessen ved å stille noen spørsmål til oss selv. Det er spørsmål som springer ut av vårt diakonale arbeid. Du finner spørsmålene i Del 2, delt inn tematisk i forskjellige bokser. I arbeidet sammen har vi gått videre på disse punktene og utviklet noen ideer for diakonal praksis. Diagrammet presenterer noen overordnede overbevisninger vi tar med oss fra denne felles ferden, men prosessen er fortsatt åpen. Vi inviterer dere til å diskutere spørsmålene under in kirken deres, i diakonale organisasjoner og i nærmiljøet. Bruk denne rapporten og fortsett dialogen som fører oss til en omformet og fornyet diakoni i europeiske lokalsamfunn!

På side 27 og 28 i dokumentet har vi listet noen mål og metoder for diakoni i lokalsamfunn, og et eksempel på en strategi som er utformet slik at den kan danne basis for menighetens planlegging. Det finnes flere sjekklister i dokumentet – for pastoralt lederskap på side 12 og 13, for “conviviality” – liv i mangfoldig fellesskap – på side 18 og lokalsamfunnsutvikling på side 31, der vi også oppsummerer våre tanker om diakonal praksis. Vi inviterer dere til å tenke gjennom disse spørsmålene og lage deres egne målsettinger, metoder

og strategier, sammen i menigheten, lokalsamfunnet eller organisasjonen:

På hvilken måte:

- Styrker dere det diakonale kallet ved å skape en sterkere diakonal kultur i deres lokale menighet eller lokale initiativ?
- Skaper dere et fellesskap som er åpen og bekreftende overfor andre?
- Utvikler dere liv i mangfoldig fellesskap gjennom kreative relasjoner og oppmerksomhet på “kunsten og erfaringen av å leve sammen”?

Hva er sakene som i størst grad truer det mangfoldige fellesskapet i konteksten deres?

- Hvilke mennesker eller grupper ekskluderes eller diskrimineres, og hva er deres relasjon med dem?
- Hvor og når trues menneskeverdet på grunn av måten inntekt og arbeid, sosial- og helsetjenester med mer organiseres og tilbys i konteksten deres?
- Hvilke økonomiske og politiske valg og beslutninger har en negativ effekt på mennesker og lokalsamfunn i konteksten deres?

Hvilke konkrete grep tar dere, eller kan dere ta?

- Å utvikle diakonal tilstedeværelse med mennesker som er marginaliserte?

- Å forsøke å skape endring i samarbeid med mennesker som er marginaliserte i konteksten deres?
- Hvilke tilnærminger og metoder bruker dere i deres arbeid med underprivilegerte mennesker og grupper?
- På hvilke måter bytter dere opp alternative måter å leve og arbeide på, som kan skape nye muligheter for ekskluderte grupper?
- Hvem er eller kunne vært deres allierte i dette arbeidet?

Hvordan preger diakonal kultur teologi og spiritualitet?

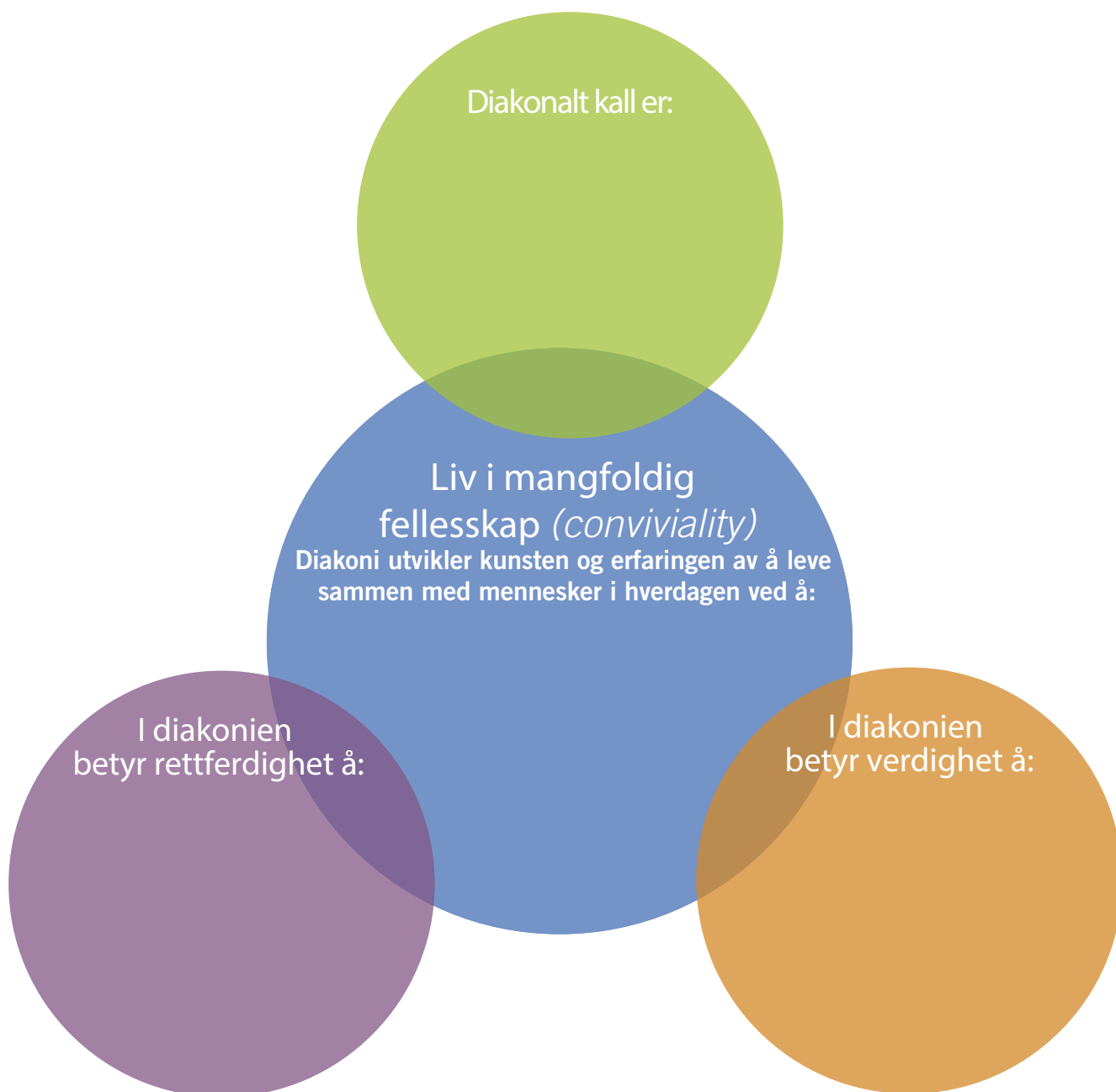
- Hvilke teologiske og spirituelle ideer er viktige for dere når dere reflekterer over ideen om og erfaringen av liv i mangfoldig fellesskap (*conviviality*)?

- På hvilken måte reflekteres en diakonal kultur i gudstjenester og det åndelige livet i menigheten eller organisasjonen deres?

Vi ser fram til å høre deres rapporter og ideer i møte med dette dokumentet! Det vil gi oss viktige innspill til de neste stegene på ferden. Kontaktdetaljer til teamet som er involverte i prosessen finnes i vedlegg 3.

Nedenfor finner dere diagrammet med de fire sirklene. Som et første steg inviterer vi dere til å fylle inn deres tanker og refleksjoner! Det er mulig å gi et svar som enkeltperson, eller som en menighet eller gruppe sammen, gjør det som passer best.

Kilder

- Addy, T., 2011, 'Exploring Dignity, Developments and Ambiguities' i Kähkönen, E. & Pauha, T. (red.), 'Faith Based Social Action in Combatting Marginalisation', Helsinki, Diak
- Addy, T., 2013a, 'Reflections on the CABLE Approach to Community Based Work, Social Service and Diaconia' i Porkka, J. & Pentikäinen, M. (red.), 'Community of the Future: Challenges and New Approaches to Community Based Social work & Diaconia from the CABLE Approach', Helsinki, Diak
- Addy, T., 2013b, 'CABLE, Community Development & Community Diaconia' i Porkka, J. & Pentikäinen, M. (red.), 'Community of the Future: Challenges and New Approaches to Community Based Social work & Diaconia from the CABLE Approach', Helsinki, Diak
- Adascalitei, D., 'Welfare State Development in Central and Eastern Europe: A State of the Art Literature Review' in Studies of Transition States and Societies, Vol. 4 Issue 2, 2012
- Age Platform Europe, 2012, 'Older People Also Suffer Because of the Crisis', Brüssel
- Bauman, Z., 2008, 'Does Ethics Have a Chance in a World of Consumers', Cambridge Massachusetts, Harvard University Press
- Bu, R., 2011, 'A Comprehensive Model for Diaconal Work with Roma Communities' i Diaconia, Journal for the Study of Christian Social Practice, Vol. 1 Issue 2
- Collins, E. V., 1994, 'Love Human and Love Divine—The Heart of Christian Ethics', Washington, Georgetown University Press
- Collshaw, S., et.al, 2010, 'Trends in adolescent emotional problems in England: a comparison of two national cohorts twenty years apart'. Journal of Child Psychology & Psychiatry, Vol. 51 Issue 8, 2010, Wiley
- Conill, J. et.al, 2012, 'Beyond the Crisis: The Emergence of Alternative Economic Practices' in Castells, M., et.al. (red.), 'Aftermath: the Cultures of the Economic Crisis', Oxford, Oxford University Press
- Dearden, C. et.al, 2010, 'Credit and Debt in Low Income Families', York, Joseph Rowntree Foundation
- Elliott, L. and Atkinson, D., 2009, 'The Gods that Failed: How Blind Faith in Markets Has Cost Us Our Future', New York, Nation Books
- EU-kommisjonen, 2012, 'Mental Health in Times of Crisis', Brüssel
- EU-kommisjonen, 2013a, 'EU Employment and Social Situation Quarterly Review—December 2012', Brüssel
- EU-kommisjonen, 2013b, 'Employment and Social Developments in Europe 2012', Brüssel
- Konferansen av europeiske kirker og Den europeiske kontaktgruppen (red.), 2003, 'Working Together for Sustainable Life – Experiences from Diaconia in Europe, European Diaconal Forum', Genève, Konferansen av europeiske kirke
- Haarhoff, H., juni 2013, 'Germany Outsources Elder Care', Paris, Le Monde Diplomatique (English Language Edition)
- Horstmann, M., 'Diaconia in Local Communities', i Eurich, J. and Hubner, I., 'Diaconia against Poverty and Exclusion in Europe, Challenges—Contexts—Perspectives', Leipzig, Evangelisches Verlagsanstalt
- Illich, I, 2001, 'Tools for Conviviality', London, Marion Boyers
- interdiac, 2010, 'Bratislava Declaration on Diaconia and Social Exclusion in Central and Eastern Europe', eský T šín, interdiac
- interdiac, 2012, 'New Directions in Voluntary Action and Community Engagement', eský T šín, interdiac
- Lehndorf, S. (red.) 2012, 'A Triumph of Failed Ideas—European Models of Capitalism in Crisis', Brüssel, ETUI
- Lévinas, E., 2006, 'Humanism of the Other' Urbana, University of Illinois Press
- Lønning, I., 2010, 'Room & Space in the Church City Mission' i Wyller, T. og Heimbrock, H-G. (red), 'Perceiving the Other—Case Studies in Respectful Action', Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht
- Luther, M., 'Letter to the Christian Nobility Concerning the Reform of the Christian Estate 1520' in Luther's Works Vol. II, Kindle Edition, Accessed 27.06.2013 at <http://amzn.to/17FOY9T>
- LVF 2004, Mission in Context, Transformation, Reconciliation and Empowerment
- LVF 2009, Diaconia in Context, Transformation Reconciliation and Empowerment
- LVF 2010 Uttalelser fra LVFs generalforsamling, 'Daily Bread' Instead of Greed: an LWF Call for Economic and Climate Justice'
- LVF 2011, 'Strategy 2012-2017: 'The LWF Communion—With Passion for the Church and for the World'
- Menkveld, J., 2011, 'Diaconal Work as Social Brokership—A Model from the Netherlands?' i Diaconia, Journal for the Study of Christian Social Practice, Vol. 2, Issue 1
- Modood, T., 2013, 'Multiculturalism', (2. Utgave) Cambridge, Polity Press
- Purcell, L., 2013 Powered by People Toolkit, Manchester, Church Action on Poverty, www.church-poverty.org.uk/what-we-do
- Schulmeister, S., 2010, 'Mitten der Großen Krise: Ein 'New Deal' für Europa', Wien, Picus Verlag
- Sennett, R., 2012. 'Together, The Rituals, Pleasures and Politics of Cooperation', London, Allen Lane
- Skidelsky, R. & Skidelsky E., 2013, 'How Much is Enough?', London, Allen Lane
- Stiglitz, J., 2010, 'Freefall, Free Markets and the Sinking of the Global Economy', London, Penguin Books
- Wall-Strasser, S., et.al., 2012, 'Europa am Scheideweg', Wien, OGB Verlag
- UNDP, 2011, 'Beyond Transition—Towards Inclusive Societies', Bratislava, UNDP Regionalkontor for Europa og sentralasiatiske stater

Vedlegg 1

Partnerne og prosessen

Den europeiske Solidaritetsgruppa

Den europeiske prosessen er nøye gjennomtenkt med diakonale aktører fra 28 forskjellige kontekster, alle representanter for lokal diakoni, som er prosjektets hovedfokus. De kommer fra byer og fra landsbyområder og er involverte i kirkelig arbeid, i diakoni i lokalsamfunnet, i arbeid på gateplan og i diakonale institusjoner. Deltakerne har med seg et rikt mangfold av erfaringer. De fleste av dem er i direkte kontakt med mennesker som på forskjellige måter er marginaliserte, ikke har permanent bopel, eller har problemer knyttet til alderdom eller nedsatt funksjonsevne. Siden deltakerne kommer fra alle deler av Europa kunne gruppen utveksle erfaringer og reflektere sammen rundt konkrete saker som hjemløshet og leveforholdene for migranter. Noen deltakere arbeider med mennesker som sitter i fengsel eller har sittet i fengsel og reformer av straffesystemet. Andre igjen kjente godt til problemene mennesker står overfor på grunn av rusmisbruk. I noen kontekster fokuserer diakonien på situasjonen for mennesker som prøver å komme inn i Europa eller forflytte seg i Europa, eller som på andre måter prøver å slå rot på et nytt sted.

Prosesen inkluderer også representanter som har ansvar for å utvikle diakonale strategier og diakonal opplæring i sine settinger. Gruppa ga seg selv navnet Solidaritetsgruppa for fornyelse av diakoni i europeiske lokalsamfunn. De har arbeidet i en vekselvirkning mellom møter ansikt til ansikt og på nett, og har konsultert med LVFs

europeiske kirkelederforum, der et fulltdags verksted ble holdt, i Ostrava i Tsjekkia i mai 2012. Resultatene av prosessen, inkludert denne rapporten, tas i bruk av gruppas medlemmer og deles og utvikles videre. Det neste steget i prosessen blir å bygge videre på tilbakemeldinger og evalueringer av arbeidet så langt.

Forholdet til Det luther-ske verdensforbunds strategi

LVFs nye strategiplan for 2012-2017 ("The LWF Communion – With Passion for the Church and for the World") understreker kirkefellesskapets forpliktelse til helhetlig misjon forstått som forkynnelse, diakoni og politisk påvirkningsarbeid. Dette avspeiles i tre prioriterte områder i strategien:

- ✓ Et kirkefellesskap styrket til gudstjeneste og stadig teologisk refleksjon og søken.
- ✓ Medlemskirker øker sin kompetanse for helhetlig misjon og styrker relasjonene med hverandre.
- ✓ Effektiv og myndiggjørende politisk påvirkningsarbeid i møte med menneskelig lidelse, urettferdighet og katastrofer.

LVF har gitt ut to veiledningsbøker, "Misjon i kontekst" og "Diakoni i kontekst", begge med undertittel "Forvandling – forsoning – myndiggjøring". Disse peker mot kontekstuelle utfordringer for helhetlig misjon og diakoni

i dagens verden. LVF medlemskirker fornyer og fordyper sitt diakonale engasjement. Solidaritetsgruppa som beskrives her leder den europeiske prosessen. I løpet av tre år, fra 2011 til 2013, har gruppa tatt tak i forskjellige faktorer som forårsaker og i mange tilfeller forverrer marginaliseringen i europeiske samfunn. De har forsøkt å finne modeller for diakonale prosesser for forvandling og myndiggjøring. Dette prosjektet bygger slik på bøkene nettopp nevnt og kontekstualiserer dem i europeiske lokalsamfunn.

Samarbeidet med Interdiac

Programmet gjøres i nært samarbeid med Interdiac International Academy for Diakonia and Social Action, o.p.s.) som også er støttet av LVF, med base i Český Těšín i Tsjekkia. Prosessen har hatt stor nytte av Interdiacs erfaring med å integrere teori og praksis, og av deres deltakende modell for diakonal opplæring.

Interdiac ble stiftet i 2008 for å utvikle kurs og forskning på nye utviklinger i diakoni og samfunnsengasjement i Sentral- og Øst-Europa. Siden kommunistregimenes fall for omtrent tjue år siden har diakonale initiativ vokst og utviklet seg i regionen. Selv om landene har hatt lignende historisk og kulturell utvikling, har de likevel forskjellige utgangspunkt for å ta fatt på utfordringene i lokalsamfunn og storsamfunn.

En av de viktigste utviklingene i samfunnene var prosessene med å finne ut av hva menneskeverd, som

© LVF/Juho Kuva

en diakonal verdi, betyr i praksis. Det betyr at hvert menneske, uansett helse eller sosial status skal behandles som et menneske med sterke sider som kan utvikles videre, og han eller hun kan spille en rolle i lokalsamfunnet og i storsamfunnet. En verdibasert tilnærming har latt diakonien tilnærme seg helt nye fenomen som tidligere var ukjent i regionen (for eksempel hjemløse mennesker, barn og ungdom som bor på gata, internt fordrevne mennesker, og andre). En rekke tjenester er bygget opp, betjent av både profesjonelle og frivillige medarbeidere. Innenfor opplæring og utdanning i diakoni og samfunnsengasjement har Interdiac lagt vekt på å være tett på arbeidshverdagen til de 14 partnerorganisasjonene de følger opp i 12 forskjellige land. Læringsprogrammene er alle utviklet på basis av uttrykte ønsker fra medlemmer, og nettverksstrukturen er satt opp slik at det er lett å holde relasjoner

ved like. Erfaringsutveksling gjennom deltakende og prosessbaserte metoder sikrer at læringsprosessen blir en del av og kan være med og prege arbeid og lokalsamfunn i forskjellige lokale og nasjonale kontekster.

Å forme og fornye diakoni er en stadig prosess som må avspeile forandringene som skjer i virkeligheten på bakken og kan være med og prege arbeid og lokalsamfunn i forskjellige lokale og nasjonale kontekster. Én nøkkelfaktor å bygge videre på er medarbeidernes motivasjon og deres prosess for å videreutvikle sin forståelse av diakoni og videreutvikle sine ferdigheter. Det gjelder både ansatte og frivillige. Med dette som basis kan flere endringer i tilnærminger og holdninger skje, som beskrevet i Interdiacs Bratislava-erklæring fra 2010.

Den europeiske diakoniprosessen ledet av LVF og Interdiac, bringer sammen mennesker fra mange forskjellige lokale og nasjonale kontekster så vel som forskjellige stillinger og roller.

Interdiac håper at dette vil åpne for nye perspektiver på diakoni i Europa. I det lange perspektiv er det også et håp om at lærdommene fra denne prosessen kan være gode utgangspunkt for utvekslinger med diakonalt arbeid på andre kontinenter. Dette kan bære nye frukter, særlig siden diakonale aktører i mange deler av verden nå står overfor mange liknende utfordringer, som det økonomiske systemet og samfunnsstrukturen, samt det å måtte arbeide med færre ressurser og økende behov.

Vedlegg 2

Medlemmer av den europeiske Solidaritetsgruppa

Fornavn	Etternavn	Organisasjon	Land
Janka	ADAMEOVÁ	Interdiac	Tsjekka
Tony	ADDY	Interdiac	Østerrike/Tsjekkia
Alexandra	AP'ONKINA	Den tyske evangelisk-lutherske kirke i Ukraina	Ukraina
Borre	ARNOY	Den norske kirke, Kirkens Bymisjon	Norge
Fritz	BLANZ	Den evangelisk-luthersk kirke i Bayern	Tyskland
Nicole	BORISUK	Living Hope NGO	Ukraina
Gunnel	CLAESSON	Den svenske kirke	Sverige
Steinar	ERAKER	Den norske kirke, Kirkens Bymisjon	Norge
Maria	HALLDÉN	Den norske kirke	Norge
Vladislav	IVICIAK	Den slovakiske, evangeliske kirke i Serbia	Serbia
Maria	KULJU	Kirkon Ulkoasianosasto	Finland
Zsolt	LÁZÁR	Den evangelisk-lutherske kirke i Ungarn	Ungarn
David	LIN	Den lutherske kirke i Storbritannia	Storbritannia
Marjut	LUKKARINEN	Den evangelisk-lutherske kirke i Finland	Finland
Petr	NEUMANN	Czech Brethren	Tsjekkia
Marija	PARNICKY	Den slovakiske, evangeliske kirke i Serbia	Serbia
Daniela	SCHWIMBERSKY	Den evangeliske kirke i Østerrike	Østerrike
Aleksandra	SELIVERSTOVA	Den evangelisk-lutherske kirke i Ingria	Russland
Ulla	SIIRTO	Den finske kirke	Finland
Kristina	SOROKO	Den evangelisk-lutherske kirke i det europeiske Russland	Russland
Szilárd	SZABÓ	Den evangelisk-lutherske kirke i Ungarn	Ungarn
Peter	SZYNKA	Den evangelisk-lutherske kirke i Oldenburg / Diakonisches Werk	Tyskland
Avo	ÜPRUS	Den estiske lutherske kirke	Estland
Martin	URDZE	Den evangelisk-lutherske kirke i Latvia	Latvia
Eva-Sibylle	VOGEL-MFATO	Det lutherske verdensforbund	Sveits

Vedlegg 3

Kontaktdetaljer

LVFs europeiske Solidaritetsgruppe

Nettside: [www.lutheranworld.org/
content/european-diaconal-process](http://www.lutheranworld.org/content/european-diaconal-process)

Det lutherske verdensforbund (LVF)

Nettside: www.lutheranworld.org

Epost: evm@lutheranworld.org

interdiac

Nettside: www.interdiac.eu

Epost: For mer informasjon om Interdiac, kontakt office@interdiac.eu.

For spørsmål om og respons til diakoniproessen, kontakt: education@interdiac.eu

“Hvordan kan vi leve sammen i lokalsamfunn?”

Spørsmålet kommer opp i mange europeiske land, på tvers av historiske og samfunnsmessige forskjeller. Vi har lelt etter et uttrykk for dette, et uttrykk som kan romme behovet for å støtte menneskers nyskapende evner til å takle situasjonen. Nøkkelbegrepet vi valgte var *conviviality* – liv i mangfoldig fellesskap.

Evangeliet i handling

Diakoni er evangeliet i handling. Og handlingen skjer alltid i en tid og på et sted. Kontekstene er stadig i endring. Det gjelder også i Europa og her i Norge. Den finansielle krisen i store deler av Europa skaper økende fattigdom og marginalisering. Forskjellene mellom rike og fattige blir større. Hvordan forholder vi oss til den fremmede? Hvordan handler vi som kirker i vår tid?

Dette heftet er et resultat av en europeisk diakonal prosess som Det lutherske verdensforbunds avdeling for Misjon og Utvikling har lagt til rette for. Representanter for Kirkens Bymisjon og Den norske kirke har vært med i dette arbeidet fra 2011 til 2013, og bidratt til refleksjoner i dette heftet. Prosessen vil fortsette fram til reformasjonsjubileet i 2017.

I dette heftet deler erfarne feltarbeidere og diakonale aktører sine refleksjoner om diakonal praksis. Nærvær, deltakelse og endring er stikkord.

Det er vårt håp at dette heftet vil bidra til en fornytt refleksjon og praksis blant diakonale medarbeidere i kirker og organisasjoner i årene som kommer.

Einar Tjelle, assisterende generalsekretær
Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke

DEN NORSKE KIRKE

interdiac

International Academy
for Diaconia and Social Action,
Central and Eastern Europe, o.p.s

THE
LUTHERAN
WORLD
FEDERATION